

Van boek tot Facebook

Een literatuuronderzoek naar media, seksuele ontwikkeling en diversiteit

Uitgevoerd in opdracht van:

FWOS

Mevr. du Bois-Reymond

Mevr. Son-Schoones

Projectleider:

Irene Costera Meijer

Onderzoeker:

Romy van den Heerik

Vrije Universiteit

26 augustus 2011

vrije Universiteit amsterdam

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1 Hedendaagse mediaconsumptie door jongeren	4
1.2 Seksualiteit in de media.....	4
2. De seksuele inhoud van de media	6
2.1 Seks zonder relatie en intimiteit	7
2.2 Geseksualiseerde stereotypering van mannen en vrouwen	7
2.3 Risico's van seks	9
2.4 Homoseksualiteit	10
2.5 Mooie mensen	11
2.6 Pornografische inhoud.....	12
2.7 Plezier.....	12
3. De invloed van de media	14
3.1 Actief publiek.....	14
3.1.1 Theorieën over blootstelling aan en invloed van seksuele media-inhoud	15
3.2 Geen invloed maar verbanden	15
3.3 Individuele kenmerken	18
3.4 Vergelijking met realiteit.....	19
3.5 Volwassen worden: seksuele identiteit.....	21
3.6 Educatie via media (education- entertainment).....	22
3.7 Expliciete seksualiteit en seksuele ongevoeligheid	23
3.8 Rolpatronen	24
3.9 Het lichaamsbeeld van jongeren.....	25
3.10 Ervaring jongeren	26
3.11 Media als beste vriend.....	28
4. Verschillen per mediagenre.....	30
4.1 Televisie	30

4.2 Films.....	31
4.3 Internet.....	32
4.3.1 Second life.....	35
4.3.2 Facebook	35
4.4 Muziekvideo's	35
4.5 Tijdschriften	37
4.6 Videogames	37
4.7 Algemene trends.....	38
5. Invloed van ouders en vrienden.....	39
5.1 Ouders	39
5.1.1 Media health literacy	41
5.2 Peers	42
6. Kenmerken jongeren	44
6.1 Gender/sekse verschillen.....	44
6.2 Culturele/etnische/religieuze minderheden	49
6.3 Homoseksualiteit	52
6.4 Jongeren met een ziekte of lichamelijke beperking.....	52
7. HIV/AIDS en soa's	53
8. Aanbevolen oplossingen.....	54
9. Onderzoeksmethoden	56
10. Conclusie	59
11. Aanbevelingen toekomstig onderzoek	63
12. Literatuurlijst.....	66

1. Inleiding

In dit literatuuronderzoek staat de rol van hedendaagse media bij seksuele ontwikkeling van jongeren centraal; van boek tot Facebook. Met dit onderzoek wordt een ‘*state of the art*’-inventarisatie en -interpretatie gegeven van bestaande literatuur over de hedendaagse seksuele media-inhoud en invloed van deze media-inhoud op de seksuele ontwikkeling van jongeren en de rol die diversiteit hierbij speelt. Doel van het onderzoek is het vaststellen van de kennis- en methodische hiaten en patronen in het betreffende onderzoek. Op basis hiervan wordt een aantal conclusies en aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

Onder media worden in dit onderzoek hedendaagse informatiedragers verstaan als tijdschriften, televisie en films. Het internet is de laatste jaren een opkomende informatiedrager en is daarbij ook een platform voor games en sociale media als Facebook, dat gebruikers ook in staat stelt met elkaar te communiceren. Onder seksuele media-inhoud wordt die inhoud verstaan die seksuele handeling laat zien, van strelen tot porno. Seksueel expliciete media-inhoud is die inhoud waar vooral seksuele activiteiten of naaktheid wordt getoond, niet ingebed in niet-seksuele inhoud. Jongeren kunnen worden gedefinieerd als jongens en meisjes tussen de 10 en 20 jaar, van prepuberale fase tot late adolescentie. Onder seksuele ontwikkeling worden opvattingen, kennis en gedrag verstaan.

Het literatuuronderzoek zal zich toespitsen op 85 wetenschappelijke publicaties, waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar recente ontwikkelingen op mediagebied. Er wordt dan ook onderzoek gedaan naar wetenschappelijke literatuur gepubliceerd vanaf 2000. Artikelen en boeken zijn online en in bibliotheken verzameld. Hierbij is niet alleen gebruik gemaakt van zoekmachines van (universitaire) bibliotheken in Amsterdam, maar ook van instituten die zich bezighouden met seksualiteit, zoals het Aletta instituut voor vrouwengeschiedenis. Daarnaast is online gezocht naar wetenschappelijke artikelen via PubMed, Sage, Google Scholar en verschillende wetenschappelijke tijdschriften, zoals Journal of Adolescent Health, Journal of Sex Research en Sex Roles. In de op deze manier verkregen literatuur is aan de hand van literatuurlijsten gezocht naar verdere interessante literatuur en volgens de sneeuwbalmethode doorgewerkt tot vrijwel steeds naar dezelfde artikelen verwezen werd.

De resultaten van het literatuuronderzoek zijn gerangschikt onder zeven labels: de rol van de media voor de seksuele ontwikkeling van kinderen en hun leeftijdsgenoten (peers), de rol van de media op opvoeders, de invloed hierbij van sekse (gender), culturele, etnische en

religieuze kenmerken en lichamelijke beperkingen. Deze aanpak is geschikt gebleken om de stand van zaken en onderliggende patronen overzichtelijk bloot te leggen.

Allereerst zal nu een beeld worden geschetst van de mediaconsumptie van jongeren in relatie tot seksualiteit. Opvallend is de dominantie van de ‘zorg’ invalshoek. Veel onderzoeken ontleen hun relevantie aan de zorgen die worden geuit over seksuele media-inhoud en de mogelijke negatieve effecten ervan op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Daarna volgt een beschrijvend overzicht van de literatuur over jongeren, media en seksuele ontwikkeling en een interpretatie hiervan. Dit literatuuronderzoek wordt afgesloten met een bespreking van gehanteerde methoden in de bestaande literatuur, een conclusie en ten slotte aanbevelingen voor toekomstig onderzoek en een literatuurlijst met de in dit onderzoek besproken publicaties.

1.1 Hedendaagse mediaconsumptie door jongeren

We leven in een tijd van snel veranderende technologieën. Jongeren groeien vandaag de dag op in een wereld geheel anders dan die eerdere generaties beleefd hebben. De jeugd van tegenwoordig heeft op jongere leeftijd toegang tot veel meer vormen van media (Donnerstein & Smith, 2001). Media worden steeds interactiever en jongeren gebruiken vaak meerdere media tegelijkertijd. Brown en Cantor (2000) geven aan dat acht- tot achttienjarigen in Amerika zes tot acht uur per dag aan het gebruik van media spenderen, de hoogste gemiddelde mediaconsumptie door jongeren ter wereld. De meeste jongeren hebben tegenwoordig een tv op hun kamer en toegang tot tijdschriften, videogames, films, muziek en computer met internet, e-mail, chat en websites. Daarbij bereiken media miljoenen jongeren tegelijkertijd en bieden vriendschap, geweld en seks. Deze populaire media worden dan ook vaak gezien als een krachtige invloed op de socialisatie en cognitieve ontwikkeling van jongeren (Brown & Cantor, 2000).

1.2 Seksualiteit in de media

Bij elk nieuw medium dat verschijnt, maken mensen zich zorgen over de negatieve effecten ervan, vooral op ‘kwetsbare’ jongeren die realisme nog niet altijd goed van fictie zouden kunnen onderscheiden en minder zeker zijn van hun eigen waarden of overtuigingen. Media presenteren seksualiteit als een consumptieproduct, ‘sex sells’, en de seksuele media-inhoud is meestal niet bedoeld voor de opvoeding van jongeren. Zorgen over de negatieve effecten ervan op de seksuele ontwikkeling van jongeren vormen voor veruit de meeste onderzoekers reden om onderzoek te doen naar dit onderwerp (Brown & Cantor, 2000).

Er heerst ook morele verontwaardiging bij ouders, andere opvoeders en politici over de veronderstelde seksualisering van de media: seksueel gedrag zou in de media

veelvoorkomend en steeds stereotyperender, eenzijdiger en explicieter zijn (Brown & Keller, 2000). Door de toegenomen beschikbaarheid van oude en nieuwe media voor jongeren is het moeilijk jongeren toegang te onthouden tot de ongewenste seksuele media-inhoud, waardoor het waarschijnlijk is dat ze ongewenste verwachtingen aangeleerd krijgen (Donnerstein & Smith, 2001). Jongeren beginnen op steeds jongere leeftijd met seks en zouden steeds liberaler worden over seks zonder relatie (Leusink, 2009; Oppliger, 2008).

De relatie tussen jongeren seks en media is al langer onderwerp van maatschappelijke bezorgdheid (Bragg & Buckingham, 2009). Leusink (2009) geeft aan dat Socrates zich al in de vijfde eeuw zorgen maakte om het seksuele ontwikkeling van jongeren. Experimenteren en grenzen opzoeken blijkt iets van alle tijden en is voor jongeren een belangrijke levensfase om zich los te maken van hun ouders. Jongeren zijn nu eenmaal nieuwsgierig naar seksualiteit (Donnerstein & Smith, 2001). Ook onderzoek naar media en seksualiteit van jongeren is niet nieuw en alweer twintig jaar geleden begonnen (Nikken, 2009) en meer onderzoek blijft aanbevolen worden.

Belangrijke vragen die vandaag in verband met seksualiteit in de media frequent gesteld worden, zijn: hebben de media een negatief effect op jongeren en specifiek hun seksuele ontwikkeling? Hoe belangrijk zijn media voor seksuele opvoeding in relatie tot ouders en vrienden(druk)? Wat is de rol van de media voor de constructie van seksualiteit in relatie tot gender en culturele, etnische en religieuze minderheden? Hebben de media een aparte functie voor de seksuele ontwikkeling van jongeren met een ziekte of lichamelijke beperking? Een overzicht van de antwoorden op deze vragen zal aan de hand van de diverse wetenschappelijke onderzoeken, in de volgende hoofdstukken overzichtelijk worden gepresenteerd.

Eerst zal de seksuele inhoud van de media besproken worden. Hierna zal deze inhoud gekoppeld worden aan het effect hiervan op de seksuele ontwikkeling van jongeren.

2. De seksuele inhoud van de media

Het merendeel van de onderzoeken naar media en seksualiteit bestaat uit inhoudsanalyses van de seksuele inhoud van de media. De meeste onderzoekers maken hieruit op dat media relatief vaak seksueel getint zijn en de hoeveelheid seksuele inhoud verschilt per mediagenre. Het onderzoek van Pardun, L'Engle & Brown (2005) laat bijvoorbeeld zien dat elf procent van de media die de onderzochte jongeren gebruiken, seksuele inhoud bevat. Doordat seksualiteit tegenwoordig als normaal wordt beschouwd en niet meer als zodanig wordt opgemerkt, komt er steeds opvallender seks en hiermee steeds meer seksualiteit voor (Oppliger, 2008). De kleine groep jongeren die op jonge leeftijd seks hebben, wordt overbelicht (Leusink, 2009).

Als het om de hoeveelheid seksuele media-inhoud door de tijd heen gaat, bestaat er onder onderzoekers enige onenigheid. Hoewel Hetsroni (2008) namelijk te kennen geeft dat seksuele inhoud op de Amerikaanse televisie tussen 1975-2004 is afgenomen, als het gaat om gesprekken over seks en heteroseksualiteit, illegale seksuele activiteiten en boodschappen over risico's en verantwoordelijkheden, geven onder andere Malamuth en Impett (2001) en Nikken (2006) aan dat seksuele media-inhoud is toegenomen en steeds explicieter is (zichtbare seksuele activiteiten, met soms zelfs close-ups). Volgens Donnerstein en Smith (2001) en Buckingham en Bragg (2004) neemt seksuele media-inhoud vooral toe wat betreft zoenen, impliciete seks en verbale seksuele boodschappen over seksuele interesses en ervaringen. Moore en Rosenthal (2006) geven daarbij aan dat media-inhoud bovendien vaak van slechte smaak getuigt.

Voorals in soaps is veel seksuele televisie-inhoud te vinden (Kunkel, et. al., 1999). In 85 procent van de soaps op tv is seksualiteit terug te vinden. In (Nederlandse) soaps wordt ongewenst seksueel gedrag echter altijd bestraft met een slechte afloop van het betrokken personage (Costera Meijer & Vossen, 2005).

Voor mediaonderzoekers blijkt het vaak moeilijk om een harde scheidslijn te trekken tussen de mate van seksuele expliciteit: van romantiek tot porno. Een duidelijke definitie van seks in de media is er dan ook niet. Bij het in kaart brengen van de hoeveelheid seks in de media kijken onderzoekers meestal naar beelden waarin expliciet intiem gedrag tussen twee of meer personen te zien is. Zulk gedrag is bijvoorbeeld vrijen, innig omhelzen, intiem kussen, sensueel aanraken van het lichaam, geslachtsgemeenschap (openlijk in beeld of niet). Verder richten onderzoekers van seks in de media zich tegenwoordig ook steeds meer op wat er in mediaproducties wordt *gezegd* over seksualiteit (Nikken, 2006), aangezien dit steeds meer voorkomt (Brown et. al., 2002). Onderzoek van Batchelor, Kitinger en Burtney (2004)

laat bijvoorbeeld zien dat er steeds vaker aandacht wordt besteed aan allerlei seksuele discussiepunten in de media, zoals stellen die bespreken of ze wel of niet klaar zijn voor seks. Ook het recht van vrouwen om ‘nee’ te zeggen werd vaak ter sprake gebracht. De media richten zich wat betreft deze seksuele inhoud steeds vaker op beeldvorming van jongeren en vooral meisjes (Oppliger, 2008).

De meest frequent voorkomende onderwerpen wat betreft de seksuele media-inhoud zullen hieronder besproken worden.

2.1 Seks zonder relatie en intimiteit

Ondanks dat er volgens onderzoekers behoefte blijkt te zijn aan intieme relaties onder jongeren, promoten de westerse media zelden seksuele intimiteit (Armstrong, 2006). Vaak worden jongeren of volwassenen in de media afgebeeld die geen vaste relatie hebben met hun seksuele partner (Oppliger, 2008). Er wordt op deze manier weinig aandacht besteed aan seks in langdurige liefdesrelaties of tussen getrouwde partners en ook aantrekkelijke media-iconen hebben vaak seks buiten een intieme relatie (Nikken, 2007). Costera Meijer en Vossen (2005) concluderen aansluitend hierop dat spanning in populaire Nederlandse televisiedrama's wordt gecreëerd door af te wijken van traditionele normen zoals intimiteit en relaties, om het publiek te blijven verrassen. Toch blijft het romantische liefdesideaal volgens hun analyse uiteindelijk het uitgangspunt.

2.2 Geseksualiseerde stereotypering van mannen en vrouwen

Er bestaan in de media vaste manieren waarop mannen en vrouwen getoond worden (stereotypen). Het gaat hierbij vaak om seksuele en genderrol stereotypen en daadgerichte seksuele standaarden. Seks wordt op deze manier gedepersonaliseerd en mannen en vrouwen worden in deze geseksualiseerde voorstelling gezien als lustobjecten (Nikken, 2007). Er kan van seksualisatie gesproken worden als de waarden van een persoon alleen van zijn of haar ‘sex appeal’ – zinnelijke aantrekkingskracht – komen en dit persoon seksueel geobjectiveerd wordt door deze alleen te zien als object voor seksueel gebruik.

Hierbij worden in soaps en jongerentijdschriften aan meisjes systematisch andere eigenschappen toegeschreven dan aan jongens (Bruin, 1999). Deze eigenschappen zijn gerelateerd aan verschillende opvattingen over een ideale sekse-identiteit (de man is stoer en uit op vrouwen en de vrouw is lief en gewillig) (Bruin, 1999). Het voorkomen van vrouwen in de media is vandaag de dag niet ongewoon meer, maar toch zijn zij in deze mediarepresentaties afhankelijk van mannen voor advies en raken vaker in de problemen dan mannen. Vrouwen dienen ondergeschikt te zijn. Ook als een meisje ‘nee’ zegt, bedoelt ze ‘ja’,

is hierbij het uitgangspunt (Moore & Rosenthal, 2006). Vrouwen die mannen seksueel actief willen behagen, hebben in dit opzicht de rol van slechterik. Terwijl als de man dit doet, hij juist 'goed' is. Hij is in controle en redt de vrouw uit haar problemen (Moore & Rosenthal, 2006). Toch nemen vrouwen in bijvoorbeeld meisjesjongerenbladen steeds vaker een machohouding aan (Bruin, 1999). De media en dan vooral film, muziekvideo's en televisieseries laten op deze manier een gelijkheid tussen man en vrouw zien die betekent dat vrouwen net zo ordinaris te zijn als mannen door ze vnzige grappen te laten maken of zich ondegelijk te laten kleden (Oppliger, 2008). Hiermee wordt duidelijk dat er een scheiding bestaat tussen mannelijke seksualiteit van machopraat en vrouwelijke seksualiteit die draait om lichaamsdelen en romantiek (Buckingham & Bragg, 2004). Media zorgen voornamelijk voor negatieve seksistische stereotypen (Buckingham & Bragg, 2004). Volgens Oppliger (2008) zou het gebruik van seksespecifieke stereotypen gedeeltelijk te verklaren zijn uit het feit dat de media voornamelijk in handen zijn van mannen, waardoor negatieve stereotypen van vrouwen ontstaan die ervoor zorgen dat ze hun ondergeschikte status behouden. Bisexualiteit tussen schaarsgeklede vrouwen komt dan ook voor om mannen te plezieren. Ook muziekvideo's laten een gestereotypeerd, seksistisch beeld van seks en relaties zien (Moore & Rosenthal, 2006). In hiphop clips komen de vrouwen voor als bezit van de man en beelden zo de droomwereld van mannen uit. Seksuele bewegingen in de clips tonen seksualisatie, maar hierbij gaat het echter ook om de attitude. Negatieve stereotypering van vrouwen is op dit gebied niet eigen aan videoclips. Ze creëren namelijk ook tegenbeelden van vrouwen die, gehuld in vergelijkbaar seksueel uitdagende kleding, juist seksueel in controle zijn (Railton, 2007). In videospelletjes is sprake van sekse-stereotypische voorstelling van seksualiteit. Mannen zijn actief, wreed, agressief en competitief. Vrouwen zijn passief en halfnaakt met grote borsten. Soms zijn vrouwen actief en in controle, actieve heldinnen (Moore & Rosenthal, 2006), maar net als in videoclips zijn ze ook dan nog geseksualiseerd. Bij sms-berichten spelen de genderrol verwachtingen dat mannen contact opnemen met vrouwen. Dit gestereotypeerde gedrag via sms, terwijl vrouwen meer gebruik maken van sms, wordt gezien als een nieuwe manier van flirten (Moore & Rosenthal, 2006). Mannen worden in de media geportretteerd als verleiders, geweldige minnaars en elk moment klaar voor seks. Onder jongens heerst de (groeps)norm dat je heteroseksueel actief dient te zijn (Leusink, 2009).

Televisie laat zowel positieve als negatieve beelden van vrouwen zien. Op televisie worden stereotyperde beelden van mannen en vrouwen langzaam doorbroken, waarmee vrouwen minder geseksualiseerd worden afgebeeld en geëmancipeerd raken (Oppliger, 2008).

Vandaag de dag zijn er steeds meer vrouwen als intelligent en sexy afgebeeld in televisiedrama. Gescripte reality programma's, zoals bijvoorbeeld MTV's *The Hills*, laten echter vooral negatieve beelden zien van vrouwen en herbevestigen en versterken negatieve beelden van vrouwen, vrouwen die elkaar haten en aanvallen, wanhopig zijn en oppervlakkig (Oppliger, 2008).

Als het gaat om mediabeelden van mannen en vrouwen die betrokken zijn bij seks, zijn er volgens Nikken (2006) samenvattend drie opvallende verschillen op te merken: (1) vrouwen zijn veel vaker naakt te zien dan mannen (op televisie vier keer zo vaak); (2) mannen zijn vaak dominant bij seksueel geladen gedrag en vrouwen meestal onderdanig; en (3) vrouwen gedragen zich vaker uitnodigend of provocerend dan mannen in erotische of romantische scènes.

Een vergelijkend onderzoek naar seksueel genot en verlangen in Amerikaanse en Nederlandse jongerentijdschriften voor meisjes laat zien dat seksueel verlangen meer voorkomt in Amerikaanse bladen en dit verlangen wordt toegeschreven aan mannen (Joshi, et al, 2011). Seksueel genot verschilt echter niet per gender, maar per nationaliteit en komt juist voor in Nederlandse tijdschriften in plaats van in Amerikaanse.

2.3 Risico's van seks

Media zijn beter in het afbeelden van passie en de positieve mogelijkheden en gevolgen van seks, dan in het verbeelden van de problemen, risico's, verantwoordelijkheden en de mogelijke negatieve gevolgen van seksualiteit, zoals zwangerschap en soa's (Moore & Rosenthal, 2006). In slechts 19% van de Amerikaanse kranten werd over soa's gesproken. In een derde van deze artikelen werd gesproken over soa's anders dan HIV/AIDS en minder dan de helft van de krantenartikelen besprak besmetting, oorzaken en symptomen van soa's. Overigens worden seksuele risico's en negatieve consequenties vaker geassocieerd met meisjes dan met jongens (Joshi, et. al., 2011). Het feit dat citaten maar in een derde van de artikelen voorkwamen, duidt op matige belang dat journalisten aan het onderwerp hechten (Davidson & Wallack, 2004). Zillmann (2000) verklaart het feit dat media zich zelden bezighouden met de effecten van hun alomtegenwoordige seksuele inhoud met het feit dat media-eigenaren meer gefocust zijn op het aantrekken van publiek om hun product te verkopen, dan op het sociaal verantwoordelijk promoten van gezonde seksualiteit. Als onverantwoordelijk seksueel gedrag publiek aantrekt, dan wordt dat getoond. Seks wordt zo vaak positief gebruikt om allerlei producten te verkopen, behalve voorbehoedsmiddelen.

De laatste jaren komt zelfs steeds meer inhoud voor die risicovol seksueel gedrag promoot door het als iets positiefs voor te stellen, stellen Fischer et. al. (2011) na een

literatuurstudie naar risicovol gedrag in films, videogames, advertenties en muziek. In deze media-inhoud is frequent seks zichtbaar waaruit onverantwoordelijk seksueel gedrag blijkt. Risicovol seksueel gedrag wordt hier als spannend en hiermee aantrekkelijk voorgesteld (Strasburger, et al, 2009).

Wel lijken televisieproducenten de druk te voelen van ouders en andere groeperingen om seksualiteit van jongeren (ook) als pijnlijk, conflictgedreven en vol consequenties te laten zien (Strasburger, et al, 2009). Amerikanen lijken daarbij bezorgder over seks in de media dan over geweld, wat in Nederland juist het tegenovergestelde geval is. Jongeren worden in Nederland namelijk verantwoordelijk gehouden voor hun seksuele gedrag en zorgt hiermee voor relatieve openheid over seksualiteit, terwijl in Amerika een taboe op seksualiteit onder jongeren heerst en jongeren niet als volwassen genoeg worden gezien om hiermee in aanraking te komen (Strasburger, 2008).

2.4 Homoseksualiteit

Door een gebrek aan (positieve) representaties van lesbiennes en homoseksuele jongens zouden de media afbreuk doen aan een diverse en realistische representatie van seksualiteit. Britse tijdschriften en televisieprogramma's zouden op deze manier slechts heteroseksuele normen versterken (Batchelor, et al, 2004). Homoseksualiteit onder jongeren blijft zo onzichtbaar, waardoor ze rolmodellen ontberen om hun identiteit mee te structureren (Huntemann & Morgan, 2001).

Terwijl Brown en Keller (2000) te kennen geven dat de minderheidsgroep van homoseksuele en transgender jongeren niet gerepresenteerd wordt in de *mainstream* media, beweert Hetsroni (2007) echter dat de representatie van homoseksualiteit de laatste twee decennia is toegenomen. Dit wordt ondersteund door Hunteman & Morgan (2001): met de *coming-out* van Ellen DeGeneres is bevestigd dat homoseksuele karakters niet automatisch leiden tot morele paniek of minder winst. Toch is de representatie van niet-heteroseksuelen minimaal ten opzichte van de werkelijkheid en vervullen homoseksuele karakters veelal bijrollen. Ook zijn homoseksuele karakters vaak blank en man. Deze groep wordt ook voorgesteld in negatieve posities, bijvoorbeeld als AIDS patiënt. Representaties van deze seksuele identiteit staan dan ook niet op zichzelf, maar zijn verbonden met representaties op andere niveaus (Hunteman & Morgan, 2001).

Er is altijd grote belangstelling geweest binnen de (Amerikaanse) journalistieke media voor biologisch onderzoek naar homoseksualiteit. Het al dan niet biologisch verankerd zijn van homoseksualiteit staat centraal in politieke en culturele mediadebatten in zowel homoseksuele als niet-homoseksuele kranten, tijdschriften, op de radio en televisie over

seksualiteit (Wilcox, 2003). Wilcox (2003) concludeert dat de inhoud van de berichtgeving over dit wetenschappelijk onderzoek naar homoseksualiteit voornamelijk beïnvloed is door de conventies van wetenschappelijke journalistiek, die discussie van wetenschappelijke context vereist en gekwalificeerde uitspraken over de conclusies die getrokken kunnen worden. Berichtgeving over homoseksualiteit wordt op deze manier slechts op het wetenschappelijke niveau behandeld. De berichtgeving is ook vaak tegenstrijdig (Wilcox, 2003). Op het gebied van homoseksualiteit in dit wetenschappelijke debat bestaat er een centrale dimensie van biologische tweedeling tussen geboren worden als homoseksueel en ervoor kiezen om homoseksueel te zijn. Het idee dat homoseksueel zijn een keuze is, is prominent aanwezig op de politieke agenda van religieuze groeperingen. Dat betekent namelijk dat je er ook voor kunt kiezen om niet homoseksueel te zijn of te handelen. Het is deze religieuze opvatting die de wetenschapsjournalistieke agenda bepaalt. Voor homoseksuele groeperingen bestaat veel minder vanzelfsprekende spreekruimte. Als politieke actor in debatten over seksualiteit worden homoseksuele groepen of individuen meestal niet in de berichtgeving opgenomen. Hun beweringen worden neergezet als voortkomend uit eigenbelang, terwijl politiek en wetenschap worden gepresenteerd als scheidsrechters die de geldigheid van deze beweringen mogen ondergraven of bevestigen. Deze invalshoek in de media bepaalt de invalshoek waarmee naar homoseksualiteit gekeken wordt in de werkelijkheid en is dus een belangrijke basis. Deze *framing* zorgt er daarbij voor dat andere visies op homoseksualiteit naar de achtergrond worden gedrukt (Wilcox, 2003).

2.5 Mooie mensen

Op televisie, in tijdschriften en films in Amerika komen vooral mooie jonge mensen voor, waaronder actrices, rijkeluisdochters en supermodellen (Oppliger, 2008). Beelden van deze mooie mensen zijn steeds vaker geseksualiseerd. Deze succesvolle personen en tevens rolmodellen brengen namelijk slechts één geseksualiseerde boodschap naar voren: 'ik ben een seksueel object en ik ben er trots op'. Dit is een gemakkelijke manier om aandacht te krijgen en het perfecte uiterlijk van deze vrouwen moet leiden tot hoge kijkcijfers. Vrouwen gebruiken in dergelijke series hun seksualiteit om te krijgen wat ze willen (Oppliger, 2008). Het zorgt voor een stereotypering van mooie mensen tot slechts seksiconen. Er wordt op deze manier niet uitgegaan van seksuele onafhankelijkheid, maar juist van seksuele uitbuiting, waarbij mooie mensen met zichzelf te koop lijken te lopen en uit zijn op seks. Hiermee worden hun successen of zelfs persoonlijkheid aan de kant geschoven. De andere sekse seksueel aantrekken lijkt hierbij het enige doel te zijn. De media linken schoonheid dan ook nooit aan ziekten. Een mooie vrouw heeft geen soa (Moore & Rosenthal, 2006). Ook oudere

mensen komen niet voor in films en op tv, aangezien deze door jongeren worden gelijkgesteld aan onaantrekkelijk en aseksueel (Armstrong, 2006). Er bestaan in dit opzicht verschillen tussen televisiegenres. In komedies zijn vrouwen niet altijd knap, maar wel erg grappig. Zij krijgen aandacht van mannen via humor in plaats van uiterlijk (Oppliger, 2008).

2.6 Pornografische inhoud

De meest expliciete vorm van seksuele media-inhoud is porno. Toegang tot porno via de media is vandaag de dag gemakkelijk, wat porno kijken onder jongeren vrij normaal maakt (Moore & Rosenthal, 2006). Volgens Malamuth en Impett (2001) is seksueel expliciete media-inhoud bedoeld voor een mannelijk publiek, waarmee de negatieve en onderdanige afbeelding van vrouwen kan worden verklaard. Porno is bedoeld voor plezier. Toch komt ook geweld hierin regelmatig voor wat zich uit in agressie jegens vrouwen. In pornografische media-inhoud worden frequent seksuele handelingen tussen meisjes naar voren gebracht. Ook komen hier stereotypen voor (Nikunen, 2007). Vrouwen worden vaak voorgesteld als strippers, hoeren. Het effect van deze inhoud zal besproken worden in paragraaf 3.12.3.

2.7 Plezier

In de mediaverhalen over seksualiteit ligt de nadruk op de dimensie ‘plezier’, en ‘gevaar’ concludeert Bruin (1999) na onderzoek naar seksualiteit in jongerentijdschriften. Plezier en gevaar zijn aan elkaar verwant, hoewel ze tegengesteld lijken. Deze combinatie zorgt voor seksuele spanning om lezers te trekken en zorgt voor aandacht om opletten te blijven ten aanzien van seks. Het risico van onoplettendheid is dat je iets leuks mist of dat je een belangrijk gevaar over het hoofd ziet (Bruin, 1999). De gevaardimensie van seksualiteit wordt echter vaak overschaduwed door de plezierdimensie (Bruin, 1999), die aangeeft dat met seks alles beter wordt (Moore & Rosenthal, 2006). Onderzoek van Bruin (1999) naar meidentijdschriften maakt duidelijk dat deskundigen gebruikt worden als bron om de schijn te wekken van een rationele kijk op seksualiteit in plaats van nadruk op de scheve verhouding tussen plezier en gevaar. De rationele kijk op seksualiteit wordt steeds meer gekozen in plaats van niet realistisch genoeg beoordeelde romantiek in deze tijdschriften (Bruin, 1999).

2.8 Entertainment en educatie

De media-inhoud kan ook entertainend en educatief tegelijkertijd zijn, verklaren Moore en Rosenthal (2006). Ook onderzoek van Ward, et. al. (2006), naar verschillende media waaronder televisie en tijdschriften, laat zien dat de combinatie van educatie en entertainment heel goed samengaat wat betreft seksuele media-inhoud: 1. Media zijn in dit geval positief en

educatief tegelijkertijd en zorgen voor entertainment-educatie (zie paragraaf 3.6). 2. Media kunnen op deze manier diverse seksuele modellen laten zien, waarmee verschillende jongeren op verschillende manieren geïnformeerd kunnen worden 3. Media kunnen zo gemakkelijker normen en idealen duidelijk maken. 4. Media kunnen hun kijkers ook kritisch maken (Brown, et al, 2002). Dit brengt ons bij het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

3. De invloed van de media

Een aanzienlijk aantal onderzoeken is uitgevoerd om de invloed van verschillende typen media met seksuele inhoud op de seksuele houding en het gedrag van jongeren te bepalen. Er zijn algemene modellen ontwikkeld aan de hand waarvan de invloed van seksuele media-inhoud bepaald kan worden, maar ook nader onderzoek is uitgevoerd om het precieze effect van de seksuele media-inhoud duidelijk te maken.

De uitkomsten van deze onderzoeken zijn niet eenduidig. Enerzijds concluderen deze onderzoeken dat media negatieve invloed hebben op attitudes en gedrag van jongeren, zoals bijvoorbeeld Keller en Brown (2002). Er zijn echter ook onderzoeken die aantonen dat media niet de grootste invloed hebben op de seksuele ontwikkeling van jongeren, terwijl ouders zich daarover wel ernstige zorgen maken (Werner-Wilson, et al, 2004). De tot nu toe behaalde resultaten zullen hieronder besproken worden.

3.1 Actief publiek

Vroegere modellen van het verwerken van de effecten van massamedia gingen ervan uit dat het publiek relatief passief en homogeen was. Jongeren werden gezien als bijzonder kwetsbaar, doordat ze weinig voorkennis bezitten waar ze de media-inhoud mee kunnen vergelijken en weinig keuze hebben in wat ze zien. En aangezien seksualiteit wordt beschouwd als iets voor volwassenen, moeten jongeren en kinderen tegen media in het algemeen beschermd worden, is vooral in Amerika maar in mindere mate ook in Nederland, de algemene gedachte (Bragg & Buckingham, 2009).

Er wordt tegenwoordig echter uitgegaan van een actief publiek dat kiest, interpreteert en media toepast op verschillende manieren (Epstein & Ward, 2008). Theorieën over mediagebruik, zoals de ‘*Uses and Gratifications*’ theorie en de theorie van selectieve blootstelling zijn het erover eens dat mensen media-inhoud selecteren die bij hun bestaande overtuigingen past. Ook het *Media Practice Model* suggereert dat jongeren seksuele mediaboodschappen selecteren. Jongeren lijken hun aandacht over verschillende soorten media te verdelen en voor seksuele inhoud te kiezen of deze tegen te komen. Het gebruik van seksuele media-inhoud wordt in dit opzicht bepaald door: (1) socio-culturele kenmerken, (2) sociale context, (3) persoonlijke eigenschappen, (4) seksuele oriëntatie (Peter & Valkenburg, 2011). Jongeren zoeken op deze manier seksuele media-inhoud die aansluit op hun behoeften. Jongeren kunnen zichzelf daarbij laten horen met behulp van nieuwe media. Ze kunnen tegenwoordig zelf meewerken aan de inhoud en enige controle over de invloed van de media

uitoefenen (Brown, et al, 2002). Naast deze theorieën zijn andere modellen opgesteld die inzicht kunnen bieden in mogelijke effecten van blootstelling aan seksuele media-inhoud.

3.1.1 Theorieën over blootstelling aan en invloed van seksuele media-inhoud

Het *Sexual Media Diet* model is ontwikkeld om de blootstelling van individuen aan seksuele inhoud in de media te duiden. Dit model liet een significant verband zien van seksuele activiteiten van jongeren, toekomstige intenties om seksueel actief te zijn en het gebruik van bepaalde media-inhoud, vooral in verband met het bekijken van film en beluisteren van muziek (Pardun, et. al., 2005). Mediagebruik zou de intentie om seksueel actief te zijn dus kunnen beïnvloeden, maar seksuele ervaringen kunnen ook het mediagebruik beïnvloeden. Zo bevestigt Nikken (2007) dat er aanwijzingen bestaan voor het verband tussen ideeën van sommige jongeren van middelbare schoolleeftijd over seksualiteit en hun seksuele gedragingen enerzijds en de tijd die zij besteden aan muziekzenders, soaps en internet en hun interesses voor de seksuele inhoud in die media-uitingen anderzijds.

Wat betreft de invloed van de media voorspelt de *Social Learning* theorie dat mensen worden beïnvloed door het observeren van andere mensen, dus ook door de mensen die in de media getoond worden. Karakters waarmee jongeren zich sterk identificeren, kunnen deze beïnvloeding versterken. Aan de hand van de interpretatie en evaluatie van deze karakters en hun gedrag vormen jongeren hun normen en waarden. Hiernaast voorspelt *priming* dat de informatie van de media zal zorgen voor activatie van deze informatie in de nagelegen periode. Dit impliceert dat seksuele media-inhoud na de blootstelling aan jongeren door hen toegepast zal kunnen worden. De seksuele informatie die jongeren zien in de media wordt daarbij gekoppeld aan eigen ervaringen, waarmee uiteindelijk het gedrag wordt beïnvloed kan worden.

Media vormen bovendien niet alleen de publieke agenda maar bepalen ook de agenda voor politiek beleid, concluderen Davidson & Wallack (2004) na onderzoek naar kranten in de Verenigde Staten. Als hierbij wordt meegenomen dat naast jongeren ook vrienden en familie beïnvloed worden door de media, is invloed van de media volgens onderzoekers niet gering (Strasburger, 2008). Waar de media aandacht aan besteden heeft dus een belangrijke consequentie voor publiek bewustzijn van seks.

3.2 Geen invloed maar verbanden

De meeste onderzoeken naar het effect van blootstelling aan seksueel expliciete media-inhoud op jongeren, geven aan dat de effecten verband houden met de fantasieën, attitudes, percepties

van normen en het gedrag van jongeren met betrekking tot seksualiteit. Mediagebruik speelt een rol in de opvattingen en het gedrag van jongeren (Graaf, et al, 2009).

Over de richting van de invloed kan echter vaak geen uitspraak gedaan worden, vanwege het type onderzoek (zie hoofdstuk 4: ‘onderzoeksmethoden’). Negatieve invloed van de media blijkt hierdoor niet zo duidelijk als in eerste instantie beweerd wordt (Malamuth & Impett, 2001). Hoewel wordt betoogd dat media een prominente rol innemen in de seksuele socialisatie van jongeren, is het empirische bewijs daarvoor dun (Ward, 2003). Wel worden er in vele studies verbanden aangetoond, maar zonder duidelijke positieve of negatieve richting (Leusink, 2009). Zo geven Felten, Jansen en Brants (2009) bijvoorbeeld aan dat er veel overeenkomsten bestaan tussen de beelden over seksualiteit in de media en de beelden die jongeren hiervan hebben. Jongeren die vaak naar seksueel expliciete media kijken zijn seksueel verder dan jongeren die hier niet naar kijken. Ze zijn bovendien meer geïnteresseerd in seks en staan hier positiever tegenover (Nikken, Graaf, 2011). De causaliteit van de relatie is echter in veel gevallen niet aantoonbaar en er is dus onvoldoende aanwijzing voor een mogelijk directe invloed van de media op jongeren (King & Hoffman, 2000). Uit de bevinding dat jongeren die vaker geconfronteerd worden met seksuele media-inhouden ook meer seksuele ervaring hebben, valt niet te concluderen dat de media er de oorzaak van zijn dat jongeren meer in seks geïnteresseerd zijn en er hun gedrag erdoor laten leiden. Andersom kan dit verband ook mogelijk zijn. Zo is het zeer voorstelbaar dat jongeren die al wat verder zijn op seksueel gebied, meer geïnteresseerd zijn in erotiek en porno en zulke mediaproducten daarom vaker opzoeken. Relatief weinig is ook bekend over hoe de seksuele inhoud die jongeren tot zich nemen geïnterpreteerd of ingebed wordt in hun leven. Over de directe invloed van media op jongeren kan geen eenduidige uitspraak worden gedaan, aangezien er nog weinig sprake is van longitudinaal onderzoek over een voldoende lange periode.

De enkele experimentele onderzoeken wijzen op een effect van media op seksuele attitudes van jongeren (Strasburger, et al, 2009). Hierbij stellen jongeren zelf bijvoorbeeld dat ze positiever tegenover seks voor het huwelijk staan dan voor de blootstelling aan seksuele media-inhoud. Deze blootstelling verdubbelt de kans om eerder met seks te beginnen, blijkt uit kleinschalig experimenteel en veldonderzoek (Strasburger, 2008). Resultaten van Aubrey (2004) tonen aan dat er meer emotionele en sociale consequenties optraden dan fysieke. Het vaker zien van (impliciete) seks op televisie zou volgens onderzoek gepaard gaan met meer liberale opvattingen over vrije seks. Zo is bij pubers en jonge adolescenten vastgesteld dat kinderen die vaker naar programma’s met (onschuldige) seks kijken op jongere leeftijd hun

eerste seksuele ervaring hebben. Ook dit effect kan echter ook omgekeerd zijn, want er wordt gebruik gemaakt van kleine steekproeven (Nikken, 2006).

Een positief verband werd gevonden tussen mediagebruik en risicovol gedrag (Fischer, et al, 2011). Blootstelling aan seksuele media-inhoud houdt namelijk verband met grotere waarschijnlijkheid op seksueel gedrag en positievere verwachtingen over seks (Fisher, et al, 2009). Beperking van seksuele media-inhoud en kijkuren bleek een significante factor bij potentiële media-invloed (Fisher, et al, 2009). Drie typen effecten geven reden tot zorg: invloeden op emoties en verwachtingen, invloeden op permissieve houdingen en seksuele opvattingen en invloeden op seksueel gedrag. In het algemeen wijzen de uitkomsten van de studies erop dat de confrontatie met seksuele media door jongeren op alle drie terreinen risico's met zich mee kan brengen. Ze zijn na blootstelling minder tevreden over hun lichaam en seksuele prestaties, hebben stereotype opvattingen over mannen en vrouwen en vinden grensoverschrijdende seks acceptabeler, zijn op jongere leeftijd seksueel actief en lopen meer kans op ongewenste seksuele ervaringen zoals seksuele dwang (Leusink, 2009).

Het optreden van effecten hangt echter wel af van individuele kenmerken van jongeren en hun sociale omgeving (Nikken, 2009). Zo wijst ander onderzoek erop dat het mogelijk is dat er geen sprake is van invloed van seksuele media-inhoud op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Volgens Nikken & Graaf (2011) lijkt het gebruik van seksuele media niet tot meer grensoverschrijdende attitudes te leiden. Zo denkt het overgrote deel van de onderzochte jongeren van twaalf tot zeventien jaar eerder conservatief over vrijgevochten seksuele gedragingen, gebruikt de media niet bij hun seksuele fantasieën en heeft zelf niet meer ervaring met seksualiteit dan enkel verkering of wat zoenen (Nikken, 2007). Ook Costera Meijer en Vossen (2005) vonden bij het analyseren van onderzoeken geen enkele studie die uiteindelijk ook concludeerde dat televisie een slecht voorbeeld vormde. De hoeveelheid blootstelling en mate van seksuele ontwikkeling spelen een kleinere rol dan gedacht (Brown, et al, 2002). Wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende omgevingsinvloeden, leidt het gebruik van de onderzochte mediagenres in geen van de groepen tot meer controversiële en grensoverschrijdende attitudes (Nikken & Graaf, 2011). Onderzoek naar het gebruik van media door jongeren en hun ervaring met seks en hoe ze hierover denken en mee omgaan laat zien dat invloed niet gemakkelijk te bepalen is (Nikken & Graaf, 2011). De relatie van media en seksuele ontwikkeling van jongeren is dan ook nog steeds moeilijk eenduidig vast te stellen, (Brown & Cantor, 2000) ook door invloed van individuele kenmerken.

3.3 Individuele kenmerken

Niet alle jongeren laten zich in gelijke mate beïnvloeden door seksueel getinte media-inhoud. Dit hangt mede af van het type inhoud, de omgeving en hun persoonlijke eigenschappen (Nikken, 2007). Het belang van individuele verschillen zoals persoonlijke kenmerken moet niet over het hoofd gezien worden. Persoonlijke kenmerken als het culturele milieu, etniciteit, gender, socio-economische status, lichamelijke en cognitieve ontwikkeling, peer invloed, voorkennis en persoonlijke achtergrond zorgen hoogstwaarschijnlijk tezamen met bepaalde inhoud van de media (mate van seksuele explicietheid, mate van prikkeling) voor de mate van invloed van media op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Persoonlijke factoren hebben invloed op de media die gekozen worden, hoe de inhoud geïnterpreteerd wordt en hoe attitude en gedrag hierdoor beïnvloed wordt. Deze kenmerken zijn echter nog niet frequent onderzocht. Resultaten die al wel verkregen zijn zullen nu worden behandeld.

Over het algemeen lijkt te gelden: des te ouder jongeren zijn, des te meer gebruik jongeren maken van seksueel getinte mediaboodschappen, des te meer ze weten van de seksuele werkelijkheid en des te meer ze impliciete seksuele media-inhoud begrijpen (Hawk, et. al., 2010; Brown, et. al., 2002). Frequentie blootstelling aan seksuele media-inhoud is bovendien gerelateerd aan meer seksuele ervaring (Ward, 2002). Bij blootstelling aan media is kennisachtergrond belangrijk, want jongeren gaan in media op zoek en kijken naar wat ze nog niet weten. In deze media-inhoud moeten ze wel gedeeltelijk hun eigen ervaringen herkennen. Voor het meten van effect moet dan ook rekening gehouden worden met verschillende variabelen zoals levenservaring en vatbaarheid. Jongeren die media-inhoud met seksuele stereotypen bekijken hebben vaak al fysiek intieme relaties en/of seksuele gemeenschap gehad.

Belangrijk voor mogelijk effecten van de media is vooral om welke jongeren het gaat (Nikken & Graaf, 2011). Identiteit of voorgenomen identiteit, hoe jongeren zichzelf en anderen zien, beïnvloedt welke media ze gebruiken en hoe ze het in hun dagelijks leven gebruiken (Steele, 1999). De hoeveelheid en de inhoud van seksuele media-inhoud die jongeren tot zich nemen, verschillen dan ook per persoon (Brown & Cantor, 2000). Volgens Nikken (2007) lijken de houding over seks en het seksuele gedrag van jongeren verband te houden met hun specifieke interesses, hun nieuwsgierigheid en seksuele ontwikkeling. Ook etniciteit, gender en andere factoren blijken hiervoor, zoals later in deze literatuurstudie besproken zal worden, belangrijk te zijn (Brown, et al, 2002). Nu zal eerst aandacht besteed worden aan de vergelijking die jongeren maken tussen de media-inhoud en de realiteit.

3.4 Vergelijking met realiteit

Het maken van een vergelijking tussen de mediawerkelijkheid van seksualiteit en de ervaren of geleefde seksualiteit is een veel voorkomend onderzoeksthema. Reden is dat jongeren zich aan de hand van media een voorstelling vormen van de wereld buiten hun directe ervaring en omgeving. Hierop baseren ze hun handelen (Werner-Wilson, et. al., 2004; Moore & Rosenthal, 2006). Media kunnen jongeren zo ‘scripts’ voorhouden van seksueel gedrag dat nergens anders te zien is. De getoonde waarden en overtuigingen kunnen afwijken van de waarden en overtuigingen die jongeren aangeleerd krijgen door ouders en scholen waardoor de seksuele werkelijkheid van media afwijkt van de seksuele werkelijkheid van jongeren. Media dragen zo in een belangrijke mate bij aan de seksuele ontwikkeling van jongeren. (Peter & Valkenburg, 2008).

Een belangrijke vraag is of jongeren resistent zijn tegen media-invloed als ze zich bewust zijn van de fictieve aard van de inhoud (Malamuth & Impett, 2001). Realiteitsperceptie heeft een belangrijk modererend effect (Nikken & Graaf, 2011). De werkelijkheid op tv wordt in de meeste gevallen aangenomen als de werkelijkheid van het echte leven (Malamuth & Impett, 2001). Realistische seksuele media-inhoud en hiermee realistische mediagenres hebben hiermee een groter effect op seksuele interesses en seksueel gedrag van jongeren dan fictionele seksuele media-inhoud en mediagenres (Nikken & Graaf, 2011; Buckingham & Bragg, 2004). Op het gebied van seksualiteit in de media ligt realiteit bovendien vaak dichtbij fictionaliteit (Malamuth & Impett, 2001). Jongeren met meer seksuele ervaring, interesse en grensoverschrijdende attitudes zoeken seksuele media-inhoud vaker op wanneer ze de realiteit van mediabeelden hoog inschatten. Jongeren met een meer kritische blik op de media doen dat niet (Nikken & Graaf, 2011). Vrouwen vinden media-inhoud verder sneller realistisch dan mannen (Brown, et al, 2002). Maar ook als jongeren zich ervan bewust zijn dat het gaat om fictieve inhoud kunnen de media wel degelijk effect hebben. De *cultivation* theorie voorspelt dat veelvuldige blootstellen aan de massamedia onze perceptie van de realiteit op lange termijn beïnvloedt.

Met de vergelijking met de realiteit hangt ook identificatie met de seksuele media-inhoud samen. Hoe beter de media-inhoud aanluit bij herinneringen aan gerelateerde ervaringen, hoe sterker deze inhoud het oordeel beïnvloedt (Buckingham & Bragg, 2004). Het maakt namelijk uit of jongeren zich met de media-inhoud identificeren door herkenning hiervan (Graaf, et al, 2009). Daarbij zal meer identificatie met de media-inhoud en de karakters zorgen voor meer beïnvloeding, waardoor jongeren de media-inhoud sneller voor waar aannemen. Talkshows behandelen zo vaak problemen die jongeren zelf niet ervaren hebben, waardoor deze talkshows minder effect hebben (Buckingham & Bragg, 2004).

Ook het doel van de blootstelling aan de seksuele media-inhoud is van invloed op identificatie en vergelijking met de realiteit. Jongeren die de media-inhoud tot zich nemen om vermaakt te worden zullen sneller beïnvloed worden. Ook jongeren die media-inhoud tot zich nemen om te leren, nemen de inhoud sneller voor waar en realistisch aan en worden zo eerder beïnvloed (Brown, et al, 2002).

Onderzoek van Peter en Valkenburg (2010) toont aan dat ‘perceived realism’, oftewel waargenomen realisme, dat de mate inhoudt waarin de media-inhoud als waarschijnlijk wordt gezien en hiermee als nuttig, de invloed van seksueel expliciet mediamateriaal op seksuele attitudes bepaalt. Mogelijk spelen hierbij ook andere onderliggende processen een rol zoals de mate van volwassenheid die samenhangt met het waarnemen van realisme in de media-inhoud.

Als het beeld van seksuele relaties in de media en de real-life ervaringen van jongeren niet overeenkomen of zelfs botsen, dan bemoeilijkt dit het maken van gezonde seksuele beslissingen (Brown & Keller, 2000). Seks in de media is daarnaast van invloed op het beeld dat jeugdigen van zichzelf hebben en hoe ze zichzelf voelen (Nikken, 2006). Seksuele informatie in de media kan aanleiding geven tot twijfels onder jongeren, gevoelens dat ze niet goed genoeg zijn (Armstrong, 2006). Door frequenter media te gebruiken verwachten jongeren dat mediakarakters seksueel competent zijn en meer plezier beleven dan zijzelf. Door mediabeelden kunnen jongeren het gevoel krijgen dat ze seksueel tekort schieten door verwachtingen te creëren waaraan in de werkelijkheid niet voldaan kan worden. Het verminderde zelfvertrouwen dat hiervan het gevolg is, zorgt daarbij voor negatieve effecten op hun relaties. Dit kan leiden tot isolatie en eenzaamheid (Armstrong, 2006). De emotionele verbanden zijn het sterkst bij de meest onzekere pubers (vooral meisjes). Onzekerheid uit zich in zwak geïntegreerde en onstabiele seksuele overtuigingen en waarden. Deze jongeren hebben meer vertrouwen in wat de media over seks ‘vertellen’ dan in ‘informatie’ van familieleden, vrienden en school. Frequentere blootstelling aan seksuele media-inhoud gaat dan ook gepaard met meer seksuele onzekerheid (vooral bij meisjes) en positievere attitudes over seksuele activiteiten zonder relatie (Peter & Valkenburg, 2008). Zij krijgen op den duur het sterkste de indruk dat zij niet kunnen voldoen aan de ideale voorstelling van seksualiteit (Nikken, 2006). Het is echter onduidelijk of het omgekeerde effect van toepassing kan zijn. Seksueel onzekere jongeren met positieve attitudes over seksuele activiteiten zonder relatie zouden namelijk ook juist kunnen kiezen voor blootstelling aan seksuele media-inhoud om deze onzekerheid op te lossen (Peter & Valkenburg, 2008).

Jongeren twijfelen soms wel aan betrouwbaarheid van de media-inhoud. Seksuele media-inhoud verschilt, zoals zojuist besproken, vaak van de seksuele ervaringen van jongeren en van de realiteit (Nikken, 2006). Maar ook informatie over hoe een relatie zich bijvoorbeeld ontwikkelt blijft in de media vaak onduidelijk. Desondanks kijken jongeren echter vaak naar media om iets over de werkelijkheid te weten te komen en zo volwassen te worden (Brown, et al, 2002).

3.5 Volwassen worden: seksuele identiteit

De media worden vaak als waarheid opgevat (Brown, et al, 2002). Door deze media groeien jongeren sneller op, ondanks dat een duidelijk beeld over volwassen worden veelal ontbreekt in de media (Oppliger, 2008). Terwijl ze vroeger namelijk aan de hand van hun eigen fantasie speelden zijn hun fantasieën tegenwoordig al uitgedacht door de media. De media van vandaag de dag maken jongeren dan ook sneller nieuwsgierig naar seksualiteit (Leusink, 2009). Media bieden verder vooral volwassenenonderwerpen aan. Jongeren zijn hierdoor voor hun fantasie vooral afhankelijk van volwassen rolmodellen. Dit volwassen seksuele gedrag wordt als aantrekkelijk voorgesteld, wat een norm vestigt. Jongeren worden op deze manier sneller volwassen en sneller geseksualiseerd, zelfs als ze niet precies weten wat dit is (Oppliger, 2008). De media geven met het gedrag van media-karakters in seksuele situaties aan hoever jongeren mogen gaan op bepaalde leeftijden. Door middel van identificatie met deze karakters lezen jongeren hun eigen positie van de karakters af (Oppliger, 2008). Maar de seksuele media, en dan vooral tijdschriften, creëren ook nieuwe manieren om kind te zijn. Ze confronteren jongeren met keuzes om een kind te blijven of volwassen te worden en zo hun eigen seksuele groei te bepalen. Als jongeren zich seksueel kleden en seksuele relaties aangaan ontwikkelen ze zich op seksueel gebied. Maar door dit niet te doen, wat ook een mogelijkheid is volgens de media, blijven ze kind en zijn ze slechts op de hoogte van de mogelijkheid om zich seksueel te ontwikkelen (Bragg & Buckingham, 2009).

De media bieden jongeren houvast om hun seksuele identiteit te ontwikkelen. Het verband tussen blootstelling van jongeren aan media en hun seksuele ontwikkeling is echter zelden benaderd vanuit de ontwikkeling van identiteit (Peter & Valkenburg, 2008; Buckingham & Bragg, 2004). Karakteristieken van de ontwikkeling van identiteit van jongeren die Peter en Valkenburg (2008) onderzoeken zijn onzekerheid over het vormen van seksuele overtuigingen en waarden en attitudes over het ontdekken van seksuele kwesties. Identiteit, oftewel innerlijke kenmerken, van jongeren is belangrijk voor het bepalen van de invloed van de media.

De beoordeling van seksuele informatie door jongeren is niet optimaal (Kundanis, 2003). Jongeren hebben vaak nog geen seksuele vaardigheid en kennis om door seksuele mediaboodschappen heen te kijken. Doordat jongeren aan het begin van hun seksuele ontwikkeling staan, ontberen ze een referentiekader om seksuele prikkels te kunnen duiden (Leusink, 2009). Seksuele beelden zouden met ongezonde en onverantwoordelijke seksuele media-inhoud als uitgangspunt geen positieve uitwerking hebben en zorgen voor gezonde seksualiteit, maar een keurslijf zijn waarmee de seksuele moraal van jongeren niet de gewenste gezonde en verantwoordelijke vorm aanneemt. Onderzoekresultaten pleiten in dit opzicht voor kritische opvoeding van jongeren in het nieuwe medialandschap om ze geen negatieve gevolgen te laten ondervinden (Bragg & Buckingham, 2009).

3.6 Educatie via media (education- entertainment)

Jongeren ontwikkelen een 'handleiding' voor seksualiteit in hun hoofd door alles wat ze zien, horen en meemaken. Dat betekent dat media een belangrijke rol vervullen voor het ontwikkelen van een visie op de manier waarop ze, met wie en wat horen te doen. De persoonlijkheid van de jongeren speelt hierbij, zoals besproken, een interveniërende rol (Leusink, 2009). Aangezien de seksuele media-inhoud, zoals voorgaande paragrafen duidelijk maken, slechts zelden op jongeren als doelgroep afgestemd is en algemeen geaccepteerde programma's met seksuele educatie voor jongeren ontbreken, dient erotica in de media als belangrijkste middel voor seksuele socialisatie (Zillmann, 2000). Als erotica in de media de enige maatstaf is voor jongeren om hun eigen seksuele ontwikkeling aan af te meten, lopen jongeren het risico op ongezonde seksuele ontwikkeling (Kundanis, 2003). Om dit proces te voorkomen of te pareren, moet geen deseksualisatie plaatsvinden, maar dient jongeren aangeleerd te worden op welke wijze ze plezierige en respectvolle seks kunnen hebben. Onderwijs is hiervoor het beste middel, aldus Penne (2009). Educatie via massamedia is volgens Keller en Brown (2002) een uiterst nuttig instrument om jonge mensen te leren over reproductieve gezondheid, omdat elementen van populaire cultuur gebruikt kunnen worden om boodschappen in de taal van jongeren te uiten, in een taal die ze niet in verlegenheid brengt. Dit kan veilige seks zelfs aantrekkelijker maken.

Media vormen een belangrijke informatiebron voor jongeren. Het inbedden van informatie over anticonceptie in populaire televisieprogramma's kan dan ook significant bijdragen aan de kennis van jonge kijkers over anticonceptiemethoden. Tot nu toe is de seksuele informatie op televisie echter weinig educatief op dit gebied (Hetsroni, 2007). Media moeten voor educatie aandacht trekken maar ook iets te leren bieden. Een van de meest aantrekkelijke en praktische benaderingen wat betreft seksuele gezondheidsvoorlichting in de

media is 'edutainment'. Het inbedden van sociaal verantwoordelijke boodschappen in mainstream populaire tv-programma's lijkt een veelbelovende strategie (Strasburger, 2008).

Op deze manier is ook televisiedrama een belangrijke bron om jongeren te leren over seks, liefde en relaties. Dit genre is bij uitstek geschikt voor een mix van educatie en entertainment. Jongeren zijn bij televisiedrama geïnteresseerd in de motivatie van de karakters en keuzes die ze maken. Hoe realistischer, hoe meer jongeren ervan leren. Het belangrijkste hierbij is dat jongeren ernaar kijken omdat het entertainment is en niet de primaire bedoeling heeft te onderwijzen (Buckingham & Bragg, 2004). Jongeren zijn namelijk sceptisch over voorlichting via de media (Bragg & Buckingham, 2009).

3.7 Expliciete seksualiteit en seksuele ongevoeligheid

Het debat over expliciete seksualiteit in de media wordt gedomineerd door de vraag naar de al dan niet bestaande effecten hiervan: gaan mannen hierdoor vrouwen verkrachten? Slaat seksuele ongevoeligheid hierdoor toe? Het ontwikkelen van seksuele ongevoeligheid onder jongeren kan worden herleid tot de blootstelling aan vooral mediabeelden van expliciete geslachtsgemeenschap. In lijn met de verwachting vinden we dan dat zowel jongens als meisjes die vaker bezig zijn met seksualiteit en verder zijn op seksueel gebied en met controversiële seks ('seks om de seks', ruilseks, cyberseks) van dit type media-inhoud meer gebruik maken. Seksueel expliciete beelden lijken een voornamelijk ongewenste invloed te hebben op de manier waarop jongeren denken te moeten vrijen. Vooral indien deze beelden porno bevatten zal dit beeld namelijk afwijken van het hebben van seks in de werkelijkheid. Pornificatie van seksualiteit zorgt bij jongeren voor een onrealistische visie op seks wat leidt tot seksuele ontevredenheid en seksuele problemen (Leusink, 2009). Hoe deze toenemende erotica/pornografie precies invloed heeft op het gedrag van jongeren is onbekend (Zillmann, 2000)

Indien het jongeren zelf wordt gevraagd, vinden ze dat porno een positief effect heeft op enkele aspecten van hun leven (kennis, houding ten aanzien van seks, kwaliteit van het leven) (Oppliger, 2008). Jongeren en volwassenen kijken dus blijkbaar op een verschillende manier aan tegen het effect van pornografie (Leusink, 2009). Jongeren in Zweden geven verder aan porno te gebruiken als sociale activiteit, om er iets van te leren en als inspiratie voor masturbatie. Jongens kijken vaker, en op jongere leeftijd, naar extremere porno. Meisjes kijken pas op latere leeftijd en minder frequent naar porno en zijn meer geneigd samen met hun partner te kijken. Voor jongens was porno opwindend, maar meisjes toonden zich ambivalent. Ze vonden het soms wel prikkelend, maar stoorden zich aan het gebrek aan

emoties en de vaak agressieve sfeer. Na een tijdje raken jongens het zat, zeker als ze er jong aan begonnen zijn.

Porno kan dus ook educatief zijn en lijkt steeds meer bij mainstream media en entertainment te horen (Nikunen, 2007). Dit is enigszins verontrustend aangezien jongens die meer naar porno kijken vaker permissieve opvattingen hebben over seks en stereotiepe opvattingen over jongens en meisjes (Graaf, Egten, Hoog & Berlo, 2009). Porno kan daarnaast een standaard vormen (voor jonge vrouwen) en kan zo verstorend werken op hun zelfbeeld en hun verwachtingen ten aanzien van seksualiteit (Nikunen, 2007).

3.8 Rolpatronen

De seksuele standaard die jongeren waarnemen in de media heeft te maken met rolpatronen, verschillend per sekse. Er bestaan veel overeenkomsten tussen de beelden in de media en de beelden die jongeren hebben over sekse en seksualiteit (Felten, Janssens, Brants, 2009). De media weerspiegelen de klassieke rolverdeling, ook wel genderstereotiepe ideeën genoemd, die al gangbaar zijn onder jongeren. Voor zover er sprake is van een verband, dan is het dat de genderstereotiepe opvattingen van de meeste jongeren in de media worden weerspiegeld en daarmee versterkt (Felten, Janssens, Brants, 2009). Frequente blootstelling aan seksuele media-inhoud bleek in onderzoek van Ward (2002) gerelateerd aan stereotypische seksuele attitudes en verwachtingen.

Zo worden mannen meestal aangemoedigd dominant te zijn en vrouwen om welwillend te zijn (Leusink, 2009). Vrouwen willen voldoen aan de fantasie van mannen. Ze vergelijken zich bijvoorbeeld met strippers. Kritisch commentaar van vrouwen op seksuele activiteiten is in de media vaak onzichtbaar. Vrouwen wordt verteld dat gewilligheid een vorm van empowerment is (Leusink, 2009). Alle typen media dragen hieraan bij. Seksueel actieve en liberaal denkende jongeren kijken graag naar machomannen (meisjes) of vrouwen als vamp (jongens). Deze geseksualiseerde stereotypen komen vaker voor bij jongeren naarmate ze vaker televisie, internet of bladen gebruiken voor hun seksuele fantasie (Leusink, 2009). Om aan dit stereotype van macho man te voldoen moeten jongens voorkomen dat ze als vrouwelijk of homoseksueel worden gezien door zich te veel te vergelijken met andere mannen (Felten, Janssens, Brants, 2009).

Verwachtingen die door de rolpatronen in de media worden gecreëerd, kunnen worden verbonden met seksueel gedrag, verlangen en voldoening (Armstrong, 2006). De tegenstrijdige boodschappen zorgen echter ook voor verwarring over wat juist is. Als je teveel verlangt ben je een 'slet' en als je te weinig seksueel verlangt 'preuts' (Moore & Rosenthal, 2006). Geseksualiseerde stereotypen van mannen en vrouwen als lustobject komen vaker voor

naarmate jongeren vaker aan de beelden van televisie, internet of bladen terugdenken als zij over seks fantaseren (Nikken, 2007). Jongeren en volwassenen geven aan dat ze door stereotypen beïnvloed worden.

3.9 Het lichaamsbeeld van jongeren

Het ideale lichaamsbeeld en schoonheidsideaal van jongeren wordt bepaald door media (Moore & Rosenthal, 2006). Het zelfbeeld van jongeren wordt dan vergeleken met het ideale lichaam zoals in de media te zien is. Dit lichaam wordt gebruikt door de media om producten te verkopen en om publiek te trekken. Reclame maakt gebruik van mooie supraantrekkelijke mensen in sensuele, erotische poses. Het seksuele aureool maakt dat jongeren in de waarde van het product gaan geloven. Als je de producten koopt, kun je delen in dit genot. Deze beelden kunnen echter ook zorgen voor gevoelens van tekortkoming, isolatie en zelfafwijzing, vooral onder onzekere en kwetsbare jongeren over fysieke factoren (Huntman & Morgan, 2001). Deze effecten zijn natuurlijk niet automatisch of uniform. Persoonlijke en sociale verschillen spelen altijd een bemiddelende rol.

Meisjes maken zich door seksuele media-inhoud met betrekking tot hun lichaam vooral zorgen om hun gewicht en de grootte van hun borsten en jongens schamen zich voor puistjes. Ze zijn bang door de andere sekse niet aantrekkelijk te worden gevonden. Ook kleding speelt een belangrijke rol. Meisjes volgen op dit gebied meer de trends en jongens hechten meer belang aan merkkleding. Meisjes hebben soms het gevoel kleding te moeten dragen die hun ouder doet lijken om erbij te horen. Ze krijgen dan te maken met seksuele toespelingen van jongens (Leusink, 2009). Opmerkelijk is dat meisjes zich makkelijker zonder schaamte uitkleden in het bijzijn van vriendinnen, dan bij hun vriend. Dit is bij jongens omgekeerd.

Beelden in de media reflecteren bepaalde (schoonheids)normen. Deze normen zijn niet hetzelfde voor beide seksen. Dat zien we terug in de wijze waarop jongens en meisjes naar zichzelf en naar anderen kijken. De norm lijkt vooral te gelden voor de manier waarop jongens naar meisjes kijken, denken de meisjes. Meisjes worden beoordeeld op borsten en billen, terwijl jongens er stoer en gespierd moeten uitzien ('six-packs') (Graaf, et. al., 2008). Lichaamsbeelden worden op deze manier sterk in verband gebracht met seksualiteit. Media geven zelfs voorbeelden, rolmodellen, raad en desnoods informatie over plastische chirurgie (Leusink, 2009). Hierdoor maken jongeren zich zorgen om hun uiterlijk, omdat ze niet aan het schoonheidsideaal kunnen beantwoorden (Leusink, 2009). Meisjes kunnen zichzelf enorm onder druk zetten om te lijken op de schoonheidsidealen in de media. Ze praten zichzelf normen aan en denken dat ze alleen een partner vinden als ze supermooi en slank zijn. Dit

zorgt voor mentale problemen (Penne, 2009; Nikunen, 2007). Hierdoor voelen ze zich minder tevreden over zichzelf, en veel meisjes zijn vervolgens weer ontevreden over het feit dat ze ontevreden zijn met zichzelf (Nikunen, 2007).

De effecten zijn afhankelijk van de persoonlijke achtergrond van de jongeren. Bij laag opgeleide meisjes hebben vooral tijdschriften die een sterk geïdealiseerd beeld van uiterlijk presenteren (glossy's) en profielsites, waar zij zichzelf op kunnen presenteren, een negatief effect op hun lichaamsbeeld. Hoog opgeleide meisjes ondervinden minder invloed van de media op hun lichaamsbeeld (Graaf, Egten, et al, 2009). Opleiding lijkt dus een rol te spelen bij de mate van invloed van mediabeelden op het lichaamsbeeld van meisjes. Voor de meisjes kan ook hun culturele achtergrond een relativiserende rol spelen in de beoordeling van hun eigen uiterlijk (Graaf, Nikken, Felten, Janssens & Berlo, 2008). Het kijken naar muziekzenders heeft echter tot gevolg dat deze Surinaamse en Antilliaanse meisjes en Turkse en Marokkaanse jongens een positiever beeld van hun eigen uiterlijk ontwikkelen en denken dat anderen hun uiterlijk positief beoordelen. Meisjes met een allochtone (voornamelijk Turkse of Marokkaanse) achtergrond waarin rondere vormen juist worden gewaardeerd, vinden veel vrouwen die ze in de media zien namelijk te dun en lelijk.

Andere factoren die de attitude wat betreft het lichaamsbeeld van jongeren mogelijk bepalen zijn onzekerheid, een gebrek aan zelfvertrouwen, groepsdruk, het hebben van weinig vrienden en traumatische ervaringen. Onzekerheid kan er de oorzaak van zijn dat meisjes willen lijken op de mooie succesvolle vrouwen in de media, maar anderzijds kunnen de beelden ook onzeker maken. Groepsdruk lijkt vooral voor jongens belangrijk te zijn (Graaf, Nikken, Felten, Janssens & Berlo, 2008).

3.10 Ervaring jongeren

Interessant is hoe jongeren zelf denken over de invloed van de media op hun seksuele ontwikkeling. Hoe ouder de jongeren zijn, hoe vaker ze aangeven in contact te komen met seksuele media (Armstrong, 2006), ook als ze er niet op uit zijn (Buckingham & Bragg, 2004). En niet alleen ouders, maar ook jongeren geven aan dat media een belangrijke bron van seksuele informatie vormen. Jongeren geven echter tegelijkertijd aan dat de media geen invloed hebben op *hun* gedrag, maar op dat van andere (jongere) jongeren. Dit is het welbekende derde persoon fenomeen (Strasburger, 2008; Armstrong, 2006). Verschillende jongeren realiseerden zich niettemin dat media invloed hebben op hun eigen gedrag of op dat van anderen (Felten, Janssens & Brants, 2009). Sommige jongeren ervaren die invloed heel direct: zij gebruiken de beelden als 'educatief materiaal' in hun dagelijks leven en als oriëntatie voor hun eigen seksuele gedrag (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002). Dit

varieert van openingszinnen voor contact tot concrete seksuele handelingen (Felten, Janssens & Brants, 2009). Jongeren geven aan dat ze vaak nuttige informatie hebben verkregen over veilige seks door televisiekijken (Hetsroni, 2007) en lijken zelf meer bezorgd over de mogelijk emotionele en sociale valkuilen van seks dan over de fysieke risico's (Strasburger, 2008).

Jongeren die verlangen naar aandacht van de andere sekse, 'verkeerde' vrienden en een laag zelfbeeld hebben, zijn volgens leeftijdgenoten meer beïnvloedbaar door de media. Ook wordt aangegeven dat de opvoeding een rol speelt in de mate waarop je door de media beïnvloedbaar bent (Felten, Janssens, Brants, 2009). Ook overschatten jongeren die veel blootgesteld zijn aan seksuele media-inhoud vaak het aantal seksuele ervaringen van hun vrienden en het aantal vrienden dat seksueel actief is, concluderen Brown en Cantor (2000).

Jongeren geven in interviews verder aan dat ze al veel weten en dat ze weten dat de media-inhoud belachelijk is. Het is echter twijfelachtig of deze uitspraken van jongeren serieus te nemen zijn (Buckingham & Bragg, 2004). Jongeren geven namelijk ook aan tegen stereotypen en de 'sex sells'-instelling in de media te zijn, maar hier graag naar te kijken. Jongeren (met name de meisjes) hebben behoefte aan meer diversiteit in de beeldvorming van mannen en vrouwen in de media. Ook willen ze het graag weten als er een beeld gefotoshopt is, zodat ze weten dat ze naar een onrealistisch schoonheidsideaal kijken. In de focusgroepen valt het op dat informatie hierover de jongeren kritischer maakt. Al weerhoudt het hen er niet van om dit ideaalbeeld na te streven (Felten, Janssens, Brants, 2009).

Ouders denken dat jongeren nog niet zover zijn. Jongeren zijn zich er wel van bewust dat 'goede' ouders hierdoor beperkingen opleggen en zich met hun mediagebruik horen te bemoeien (Bragg & Buckingham, 2009). Maar geen van de jongeren wilde moreel gestuurd worden. Jongeren vinden dat ze zelf keuzes moeten kunnen maken wat betreft mediagebruik en ervaren de bezorgdheid als te beperkend. Jongeren willen graag zelf bepalen wat ze leren over seks en relaties. Het gaat hierbij om actief informatie zoeken in verschillende bronnen en zelf keuzes maken over potentieel conflicterende boodschappen (Bragg & Buckingham, 2009). Dit zien ze als een gezamenlijk proces, uitgevoerd in informele vriendengroepen, in plaats van als een top-down voorlichtingsproces. Jongeren gaven aan dat ze willen leren om 'self-regulating sexual subjects' te worden. Dit betekent dat ze verantwoordelijk willen zijn voor hun eigen seksuele ontwikkeling, in plaats van regels opgelegd te krijgen (Bragg & Buckingham, 2009).

Er is echter zowel een liberale als een conservatieve trend zichtbaar onder jongeren als het gaat om seksualiteit, waarbij de meeste jongeren zich conservatief opstellen (Leusink,

2009). Een grote groep jongeren houdt vast aan traditionele waarden, zoals een liefdevolle vaste relatie waarin seksuele trouw belangrijk is. Jongeren verlangen naar warmte en geborgenheid. Hoewel jongeren met weinig kennis problemen hebben op het gebied van seksualiteit, bestaat er bij het merendeel van de jongeren met hun seksuele gezondheid een grote mate van seksuele tevredenheid. Dit wordt niet alleen bepaald door de media, maar de media als factor is niet meer te ontkennen (Leusink, 2009).

In de gespreksgroepen van de onderzoekers geven veel jongeren aan dat het grote aanbod aan 'geseksualiseerde' beelden in de media voor een zekere gewenning zorgt, waardoor de aanwezigheid van deze beelden door jongeren als 'normaal' ervaren wordt. In eerste instantie valt hen het seksestereotiepe karakter van veel seksualiserende beelden niet op, omdat deze beelden aansluiten bij de eigen leefwereld van de jongeren. Dat betekent niet dat alle jongeren de inhoud van de beelden goedkeuren (Graaf, Egten, Hoog & Berlo, 2009).

3.11 Media als beste vriend

Jongeren die zijn blootgesteld aan seksuele inhoud in de media denken met het zien van seksuele handelingen hierin ook zelf toestemming te hebben om deze uit te voeren en hebben hierdoor een grotere intentie om seksueel actief te zijn, zelfs met inachtneming van andere boodschappen van andere bronnen zoals ouders, scholen en vrienden. Media lijken hiermee een belangrijke context voor seksuele socialisatie van jongeren (L'Engle, Brown, Kenneavy, 2004). De media functioneren dan ook als 'super peer', als beste vriend, in het uitoefenen van druk op jongeren om eerder dan verwacht seks te hebben. Media-invloeden kunnen op deze manier ook seksuele activiteiten beperken (Brown & Cantor, 2000).

Massa media functioneren, vooral voor vroeg volgroeide zwarte meisjes als een soort seksuele super *peer*, aan wie ze virtuele toestemming vragen voor seksuele activiteiten (Brown, Halpern & L'Engle, 2005). Dat doen ze zeker als ze niet terecht kunnen bij hun eigen vrienden voor seksuele informatie of gedragsnormen. Deze meisjes gaan specifiek op zoek naar informatie over anticonceptie en soa's. Gezien het gebrek aan seksuele gezondheidsboodschappen in de meeste media waar jongeren aandacht aan besteden, geven deze resultaten aanleiding tot bezorgdheid (Brown, Halpern & L'Engle, 2005). Jongeren zijn aangewezen op hun vrienden en op de media voor informatie over seksualiteit (Huston, 1998 (Kundanis, 2003; Bragg & Buckingham, 2009; Strasburger, Wilson & Jordan, 2009). Media vervullen dan ook een belangrijke rol als seksuele opvoeders. Dit is ook te wijten aan het feit dat andere seksuele opvoeders, bijvoorbeeld ouders, naast beperkte (niet over de daad zelf), vooral gekleurde informatie geven. Hier nemen veel jongeren geen genoegen mee. Seksuele voorlichting op school heeft een beperkt effect doordat informatie of niet van goede kwaliteit

is of niet uitgebreid genoeg. Jongeren leren hier niet veel van en informatie komt vaak pas als jongeren al een keer seks hebben gehad (Brown & Cantor, 2000). Jongeren kiezen dan ook voor de media omdat het verkrijgen van seksuele informatie op deze manier minder gênant is en informatiever en interessanter dan bij ouders of scholen (Buckingham & Bragg, 2004). Brown en Cantor (2000) geven echter aan dat niet te zeggen is of de media-invloed daadwerkelijk krachtiger is dan de invloed van ouders, vrienden of school (Brown & Cantor, 2000).

4. Verschillen per mediagenre

Er blijken verschillen te bestaan tussen mediagenres in hun verband met en invloed op de seksuele ontwikkeling van jongeren. De verbanden of effecten zijn sterker als er sprake is van blootstelling aan actieve media (videospelletjes) dan aan passieve media (film, muziek) (Fischer, et. al., 2011). Als jongeren vaker blootgesteld zijn aan seksueel georiënteerde genres zoals soaps en muziekvideo's en zich hierbij betrokken voelen, zullen ze stereotypische en oppervlakkige attitudes over seks sneller aannemen en hogere verwachtingen koesteren over de gangbaarheid van seksuele activiteiten en zelf meer seksuele ervaring hebben dan wanneer ze dit niet kijken (Ward, 2003). Alle media zorgen daarbij voor een seksualisering van vrouwen (Oppliger, 2008).

Hieronder zullen onderzochte verbanden besproken worden naar mediagenre, in volgorde van frequentie van het onderzoek hiernaar. Van genres waarvan onderzoek naar de effecten ontbreekt zullen inhoudelijke opvallendheden besproken worden om een vergelijking te kunnen maken.

4.1 Televisie

Blootstelling aan voornamelijk seksuele content op televisie die aangeeft dat seks gelijk staat aan plezier en genot was positief verbonden met de kans op spijt volgend op een seksuele ervaring (Martino, et. al., 2009). Tweederde van de seksueel ervaren jongeren in de Verenigde Staten, 61 procent van de vrouwen en 39 procent van de mannen, die voor het eerst seksueel contact hadden tijdens de periode van het onderzoek, gaven aan achteraf liever langer gewacht te willen hebben met hun eerste seksuele ervaring. De mate waarin jongeren verwachten dat hun eerste seksuele ervaring positief zal verlopen, heeft hiermee te maken (Martino, et. al., 2009). Het verschil tussen mannen en vrouwen kan worden verklaard door een neerwaartse verandering in mannelijke seks gerelateerde verwachtingen volgend op de seksuele inwijding. Jongeren kunnen betere keuzes te maken over hun eerste keer als televisie ze daarover accurater informeert, of kritischer laat nadenken over de televisie-inhoud. Onduidelijk is echter hoe sterk de gevoelens van de jongeren over seksualiteit precies zijn en of ze positiever zouden zijn als ze wel gewacht zouden hebben (Martino, et. al., 2009).

Frequenter kijken naar talk shows en 'sexy' programma's met stereotypen en tv kijken om je niet alleen te voelen, kan worden verbonden aan grotere bevestiging van seksuele stereotypen. Als jongeren in een onderzoeksomgeving worden blootgesteld aan stereotypische inhoud, dan leidt dat tot grotere acceptatie van genderstereotypen. Omdat jongeren vaak naar

seksueel getinte tv-programma's kijken, zou dit op lange termijn effect kunnen hebben. Vooral ook omdat televisie een belangrijke rol speelt in het verschaffen van feiten en informatie over seks aan jongeren, zeker als deze thuis of op school niet genoeg informatie krijgen (Donnerstein & Smith, 2001). Het daadwerkelijk kijken naar televisie leidt tot identificatie met karakters en hun seksuele activiteiten (Ward & Friedman, 2006). Frequenter kijken naar en identificatie met populaire tv-karakters correleert met meer seksuele ervaring.

4.2 Films

In films is naast de suggestie van seksualiteit anders dan in de meeste televisieprogramma's ook veel plaats voor expliciete seks (Strasburger, 2008). Blootstelling aan seksuele films zorgt bij Afro-amerikaanse vrouwen tussen 14 en 18 jaar voor een negatieve attitude over anticonceptie. In de praktijk betekent dit dat deze vrouwen vaak meerdere sekspartners hebben, vaker seks hebben, graag zwanger willen worden en vaak SOA's hebben. Ondanks hun negatieve houding tegenover anti-conceptie, gebruikten ze vaker dan voordat ze deelnamen aan het onderzoek anticonceptie tijdens de onderzoeksperiode, maar niet gedurende de gehele zes maanden. Dit longitudinale onderzoek van drie jaar heeft aan de hand van vragenlijsten en interviews etnologische kenmerken en attitudes gemeten en getest op soa's. Meer onderzoek is nodig om de impact van seksuele films te begrijpen op de seksuele gezondheid van jongeren (Wingood, et. al., 2001). Hiermee kan echter ook worden geïmpliceerd dat de impact nog niet bewezen is en niet bestaat. Onderzoekers blijven op zoek gaan naar bewijs dat hun standpunt ondersteunt.

Seksuele films brengen vrouwen vaker naakt in beeld dan mannen en seks tussen ongetrouwde personen kwam het meeste voor (Donnerstein & Smith, 2001). Als helden zijn vrouwen in films vaak geseksualiseerd en vrouwen zijn minder belangrijk in films dan mannen (Oppliger, 2008). In films zijn andere vrouwen verder rivaal op het gebied van het veroveren van de man. In films is het uiterlijk van de vrouw belangrijk en de acteurs zijn dan ook jong en aantrekkelijk. Seksualiteit in films is belangrijk. Vrouwen moeten aantrekkelijk gevonden worden en de seksuele fantasie van kijkers prikkelen (Oppliger, 2008). Mannen horen in seksscènes altijd dominant over te komen. Machtige vrouwen of onaantrekkelijke mensen zijn vaak de slechteriken. Sekserollen en sekse stereotypen worden dus ook in films bevestigd. Wel lijkt het beeld van vrouwen in films steeds minder stereotyperend te zijn en steeds meer op de werkelijkheid te lijken (Oppliger, 2008).

Jongeren kijken graag naar films over wie ze zijn of wie ze willen zijn. Ook bij dit medium is identificatie dus een belangrijke factor wat betreft blootstelling aan media. Films zijn daarbij waarschijnlijk wel minder invloedrijk dan televisie omdat jongeren aan dit

medium minder tijd besteden. Ook worden films vaak gekeken met vrienden, wat het potentiële effect op hun seksuele ontwikkeling afzwakt, doordat op deze manier minder aandacht wordt besteed aan de media-inhoud en vrienden het effect van de media beïnvloeden door inmenging van hun eigen waarden (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002).

4.3 Internet

Een belangrijk medium voor seksuele opvoeding van jongeren is in het bijzonder het internet, waarmee zij vaak beter om kunnen gaan dan hun ouders. Ouders hebben zelfs vaak een afkeer van dit medium (Greenberg & Rampoldi-Hnilo, 2001). Dit medium heeft het voordeel dat het verschillende groepen jongeren vrij en voordelig informatie vanuit hun eigen perspectief kan bieden. Jongeren hebben zo toegang tot bijna alle informatie en entertainment via één medium. Het is overigens gemakkelijker seksueel expliciete ongezonde sites te vinden dan seksueel verantwoordelijk gedrag. Er zijn verschillende wel seksuele informatieve sites opgericht. Ook bieden veel sites een discussieforum, waar deskundige seksuele voorlichters aanwezig zijn. Het is belangrijk kinderen te leren hoe ze bij de relevante informatie terechtkomen op het internet (Brown & Keller, 2010). Hoewel internet anders is dan voorgaande mediaplatforms is, aldus Stern & Handel (2001), de manier waarop seksualiteit functioneert niet fundamenteel anders. E-mail en chatrooms, MSN en tegenwoordig Facebook zijn de belangrijkste communicatiemiddelen. Onderzoek naar dit medium en de invloed op jongeren bevindt zich in een beginnend stadium.

Jongeren kunnen zelf aan het internet bijdragen (Oppliger, 2008). De online interactie van jongeren is een middel om belangrijke ontwikkelingen onder jongeren te representeren, zoals seksualiteit en identiteit. Dankzij het publieke karakter van internet geeft het een duidelijk inzicht in de onderwerpen waarover jongeren zich druk maken. Analyse hiervan laat zien dat participanten de online ruimte gebruiken om hun zorgen te uiten over seksualiteit en creatieve strategieën te ontwikkelen om informatie over hun identiteit uit te wisselen met hun peers. Fora zijn ook belangrijk voor het uitwisselen van ervaringen van jongeren. Hier kun je alles anoniem vragen aan leeftijdsgenoten (Nikunen, 2007). De ontwikkeling van de offline levens van jongeren is online gereconstrueerd, met een paar verschillen. Vooral meisjes zijn actief op internet om hun eigen identiteit kenbaar te maken aan de rest van de internetgebruikers. Seksualiteit vormt een erg belangrijk onderdeel van hun internetidentiteit. Ze willen hier dan ook graag laten zien hoe seksueel aantrekkelijk ze zijn om zo goed mogelijk over te komen door hier geseksualiseerde foto's en informatie over zichzelf prijs te geven (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002).

Er bestaat bij zowel meisjes als jongens een samenhang tussen vaker gebruik maken van internet en meer vormen van gevorderde seks (orale vormen, geslachtsgemeenschap). Porno is op internet toegankelijk voor iedereen (Witpas, 2009). Er is echter nog slechts weinig bekend van het effect van het internet op de seksuele attitudes van jongeren. Jongeren die seksueel expliciete websites (pornografie) bezoeken, de helft van de jongeren, lijken zich seksueel risicovoller te gedragen: hebben in de meeste gevallen verschillende seksuele partners, hebben meer dan een seksuele partner in de afgelopen drie maanden gehad en doen aan anale seks (Braun-Courville & Rojas, 2009). Jongeren die seksueel expliciete websites bezoeken staan toleranter tegenover seksualiteit dan jongeren die deze nooit hebben bezocht. Seksueel expliciete websites hebben dus potentiële gevolgen voor de seksuele relaties van jongeren. De seksueel expliciete websites kunnen tevens dienen ter educatie van jongeren en kunnen een mogelijkheid creëren voor volwassenen om met jongeren in discussie te gaan over seksueel gedrag en de consumptie van internet materiaal (Braun-Courville & Rojas, 2009). Over de richting van het effect kan echter ook in dit geval gediscussieerd worden.

Peter en Valkenburg (2009) onderzochten het verband tussen het gebruik van seksueel expliciet internet materiaal en seksuele bevrediging. Nederlandse jongeren bleken na blootstelling aan seksueel expliciet internet materiaal juist minder seksuele bevrediging te kennen. Dat geldt vooral voor jongeren die geen of weinig seksuele ervaring hadden en voor jongeren die de meerderheid van hun vrienden als seksueel onervaren zien. Het effect is waarschijnlijk te wijten aan een vergelijking die jongeren maken met een ideaalbeeld dat ze hebben gevormd aan de hand van de media en in werkelijkheid niet bereikt wordt. Een mindere mate van seksuele bevrediging leidt daarbij tot een verhoogd gebruik van seksueel expliciet internet materiaal. Er werd geen verschil tussen jongens en meisjes gevonden (Peter & Valkenburg, 2009). Discussiepunt van het onderzoek is dat slechts een tijdsspanne van een jaar werd gehanteerd.

Online communicatie kan leiden tot persoonlijke relaties en seksuele zelfontdekking, maar ook tot risico's van ongewenste seksuele verzoeken. Jongeren kunnen deze risico's nemen om aandacht te krijgen van leeftijdsgenoten (Oppliger, 2008). Jongeren kunnen op het internet daarentegen ook anoniem gemakkelijk hun vragen stellen over seksualiteit voor hun seksuele ontwikkeling. Dat geldt in het bijzonder voor homoseksuele jongeren. De virtuele wereld van chat biedt een veiligere omgeving om seksuele identiteit te verkennen en zorgen te uiten dan de echte wereld. Door de verbaal expliciete uitwisseling van informatie over identiteit met peers, kunnen participanten hun seksuele of gesprekspartners zelf kiezen (Subrahmanyama, Greenfield & Tynes, 2004). 'Genante' onderwerpen laten zich op internet

gemakkelijker bespreken. Chatrooms kunnen ook steun bieden. Bij het vinden van de juiste chat partner zijn nicknames een belangrijke aanwijzing. Leeftijd, sekse, locatie en uitingen van gender identiteit in nicknames zijn middelen om een vriend in een chatroom te vinden (Subrahmanyama, Greenfield & Tynes, 2004). Toch blijken weinig jongeren nicknames te gebruiken om een ander onderdeel van hun identiteit te uiten dan gender of seksualiteit. Internet biedt dus zowel positieve als negatieve mogelijkheden: hulp bij seksuele problemen en ongewenst contact met vreemden (Valkenburg & Peter, 2010).

Actief zijn op profielsites blijkt een de interesse van jongeren in en ervaring met seksualiteit te kunnen voorspellen (Nikken & Graaf, 2011). Deze verbanden worden wel zwakker wanneer rekening wordt gehouden met andere factoren, vooral de mate waarin met vriend(inn)en over seks wordt gesproken of de mate waarin het hebben van seksuele ervaring belangrijk wordt gevonden in de vriendengroep. Profielsites lijken dus niet zozeer zelf direct van invloed te zijn op seksueel gedrag en opvattingen, maar meer een platform waarop het praten over seks met vrienden (grotendeels) plaats vindt. Dat praten gaat vervolgens vooraf aan meer seksuele interesse en ervaring (Nikken & Graaf, 2011).

Meisjes blijken meer risico te lopen op ongewenste seksuele online verzoeken dan vrouwen. Dit is mogelijk te verklaren door hun gebruik van internet voor communicatie en minder voor entertainment. Meisjes (gericht op emotie en relatie) namen echter niet meer risico dan vrouwen. Jongens namen (gericht op recreatie en plezier) wel meer risico dan mannen. Vrouwen, jong en oud, vonden seksueel online gedrag vooral risicovol en niet aangenaam (Baumgartner, Valkenburg, Peter). Een ander onderzoek laat echter zien dat volwassen mannen meer risico nemen dan volwassen vrouwen wat betreft blootstelling aan seksueel expliciet internet materiaal (Peter & Valkenburg, in press). Eerdere ervaringen met seks is een bepalende factor voor blootstelling aan seksueel expliciete media-inhoud.

Verwacht wordt dat jongeren meer aangetrokken worden tot seksueel expliciet internet materiaal doordat het voor hen 'verboden' is en ze door hormonale ontwikkelingen seksueel nieuwsgierig zijn. Het gebruik van dergelijk materiaal door deze twee groepen is echter gelijk, hoewel volwassenen het vaker gebruikten, vooral mannen, sensatiezoekers, en personen met een niet geheel heteroseksuele geaardheid. Ook zowel jongeren als ouderen die minder tevreden zijn met hun leven maakten gebruik van seksueel expliciete media inhoud (Peter & Valkenburg, in press). Hoger opgeleiden gebruikten meer seksueel expliciet media materiaal dan laag opgeleiden. Opmerkelijk is dat het wel of niet hebben van een vaste relatie geen invloed heeft.

4.3.1 Second life

Cyberspace wordt vaak gezien als een plaats waar gespeeld kan worden met gender en seksuele identiteiten. Toch doen zich juist vergelijkbare gebeurtenissen voor als offline. Net als offline worden vrouwen ook online geobjectiveerd en homoseksuele gevoelens gemarginaliseerd, niet alleen door mannelijke maar ook door vrouwelijke en door homoseksuele spelers. Terwijl seksuele en gender normen in eerste instantie niet lijken te bestaan in cyberspace, zijn de normen en waarden nog traditioneler dan in het 'echte' leven (Brookey & Cannon, 2009). Wel komt seksualiteit in second life vaker en eerder voor dan in het echte leven. Deze contacten komen voor binnen een relatie en zelfs binnen een huwelijk. Seks is hier vrijer dan in het echte leven en staat hier los van volgens gebruikers (Gilbert, Gonzales, Murphy, 2011).

4.3.2 Facebook

Online sociale netwerken nemen tegenwoordig een groeiende en populaire rol in de communicatie van jongeren in. Onderzoek hiernaar is nog niet op gang gekomen met betrekking tot seksuele ontwikkeling van jongeren. Wel is bekend dat Facebook enorm veel gebruikers heeft. Hier laten jongeren veel van zichzelf zien. Vooral meisjes delen graag seksuele activiteiten via Facebook. Dit is vaak negatief gedrag (Oppliger, 2008). Provocatieve of suggestieve foto's of teksten geven een geseksualiseerd beeld van meisjes en jongens. Zelf denken jongeren dat dit normaal is (Oppliger, 2008). Sterker nog, hoe jonger de jongeren hoe seksueler hun pagina's. Dit kan een vertekend beeld geven van hun seksuele intenties. Soms maken jongeren zelfs een site die hun ouders niet kunnen vinden en een normale site waar hun ouders wel op kunnen kijken. Fysieke beelden van seksualiteit zijn ook verbonden met zelfverzekerdheid, zelfperceptie en zelfwaarde.

Ook is onderzocht hoe met dit medium onderzoek moet worden gedaan. Onderzoekers moeten volgens Bull et. al. (2011) overwegen of online sociale netwerken een geschikte plaats zijn voor onderzoek, aangezien informatie hierbij beter afgeschermd moet worden dan aan de hand van andere onderzoeksmethoden. Via internet kunnen gebruikers namelijk gemakkelijker informatie achterhalen die niet voor hen bestemd is.

4.4 Muziekvideo's

De seksuele attitude van jongeren kan gerelateerd worden aan hun aandacht voor muziekvideo's, peergroep conversatie over de muziekvideo's, het ondervonden realisme van de video's, persoonlijke factoren (gender, leeftijd, opleiding) en seksuele normen die ze waarnemen in hun sociale omgeving (van ouders en vrienden) (Beentjes, Konig & Krzeszewski, 2008). Blootstelling van Nederlandse jongeren aan muziekvideo's, kijktijd,

conversatie onder jongeren en ervaren realisme van deze video's blijken positief te correleren met de traditionele attitudes dat mannen seksuele relaties domineren en vrouwen als seksuele objecten optreden. Deze correlatie kan niet worden verklaard uit persoonlijke factoren en seksuele normen (Beentjes, Konig & Krzeszewski, 2008; Oppliger, 2008). De connotatie van de seksuele inhoud van muziekvideo's blijkt belangrijk voor negatieve effecten. Vrouwen zijn bijvoorbeeld vaak provocerder gekleed dan mannen en zijn impliciet onderwerp van seksueel gedrag (Donnerstein & Smith, 2001). In Amerika staan jongeren na het kijken van muziekvideo's positiever tegenover seks voor het huwelijk. Videoclips beïnvloeden bovendien hoe jongens en meisjes zich kleden. Vrouwelijke artiesten zien er altijd sexy uit met weinig kleding aan, een dun figuur en perfect haar. Dit werkt als een voorbeeld voor jongeren. Vaak dansen ze verleidelijk en zingen over seks, wat attitudes kan beïnvloeden (Oppliger, 2008). Jongeren die videoclips kijken met schaarsgeklede vrouwen vinden het belangrijker dat vrouwen sexy zijn, dan jongeren die kijken naar neutrale videoclips. Anderzijds bestaat er onderzoek van Leusink (2009) dat laat zien hoe de huidige seksuele kledingtrend onder jongeren juist zorgt voor zelfbewustzijn.

Jongeren gebruiken video-clips voor entertainment, coping en identiteitsvorming (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002). Het frequenter zien van videoclips blijkt gepaard te gaan met een meer liberale houding over wat gewoon is voor jongens en meisjes en met meer gevorderde seksuele ervaringen (Nikken, 2007). Als echter ook rekening wordt gehouden met het gebruik van andere media dan videoclips, blijkt er geen verband te bestaan tussen seksuele ervaring en het kijken naar muziekvideo's (Nikken, 2007). Het kijken naar videoclips is bij jongens gerelateerd aan meer seksuele activiteiten en bij meisjes aan liberale gedachten over seks. Meisjes worden wel meer onzeker over hun lichaam naarmate ze videoclips bekijken. Onderzoekers verklaren dit uit de vergelijking waartoe meisjes worden uitgenodigd tussen het muziekvideolichaam dat mooi, strak en aantrekkelijk moet zijn en hun eigen lichaam dat in de regel niet aan deze normen kan voldoen. Inhoudelijk gezien lijken veel videoclips op het genre van de erotische softporno (Leusink, 2009). In videoclips kunnen de grenzen tussen muziek en pornografie vaag zijn, gerelateerd aan strippers en porno sterren. 'Pimps' worden hierbij geprezen, net als prostitutie (Oppliger, 2008). Zo leidt ondermeer het populaire videoclipthema 'veel vrouwen voor één man' voor het versterken van traditionele genderrollen en stereotypen (Penne, 2009).

De conclusie is dan ook dat de muziekindustrie een belangrijke rol speelt bij de seksualisering van jongeren. Jongeren raken geobsedeerd door artiesten. En technologie maakt het mogelijk om deze sterren dag en nacht te volgen. Muziekvideo's zijn tegenwoordig

namelijk op internet, tv en via mobiele telefoons te bekijken. Muziekvideo's combineren tekst met video en mode met lessen over seksuele bewustwording en onderschikking. Vrouwelijke artiesten hebben een sterker effect op jongeren dan mannelijke artiesten (Oppliger, 2008).

4.5 Tijdschriften

Jongeren geven aan veel seksuele informatie uit tijdschriften te halen (Joshi, Peter, Valkenburg, 2011). Vooral meisjes, geven aan dat ze tijdschriften als een belangrijke bron van informatie beschouwen wat betreft seks, anticonceptie en gezondheid gerelateerde zaken (Strasburger, 2008). Specifiek de probleempagina's in tijdschriften blijken een belangrijke bron van informatie door de anonimiteit hiervan (Buckingham & Bragg, 2004). Populaire vrouwentijdschriften bieden verder seksueel zelfvertrouwen en empowerment van vrouwen door seks als keuze te vertonen (Nikunen, 2007).

Seksualiteit in tijdschriften krijgt betekenis door een bepaalde spanningsverhouding op te roepen. Enerzijds scheppen vrouwentijdschriften onzekerheid bij lezeressen door de dominante aanwezigheid van bepaalde ideaalbeelden van vrouwen, tegelijkertijd proberen ze hun producten te verkopen door vrouwen gerust te stellen over hun onvolkomenheden. Deze dynamiek tussen het tegelijkertijd aanbieden van een ideaalbeeld waardoor vrouwen onzeker worden en het aanbieden van adviezen en troost, lijkt een uitgekiend marketing concept (Oppliger, 2008). Het aangeboden schoonheidsideaal is een belangrijke richtsnoer voor de seksuele ontwikkeling van jongeren. De tijdschriften verkopen seks en tips om perfectie wat betreft het lichaam te bereiken. Met name in tijdschriften voor meisjes. Zowel mannenbladen als vrouwentijdschriften gaan ervan uit dat de vrouw de man moet behagen (passief) en mannen moeten vrouwen veroveren (actief). Mannenbladen geven daartoe ook praktische adviezen zoals openingszinnen bij de eerste kennismaking. (Oppliger, 2008).

4.6 Videogames

De vrouwelijke helden in videogames zijn geseksualiseerd (Oppliger, 2008) met een perfect en halfnaakt lichaam. Ook komen vrouwen net als in second life voor als hoeren, als seksobject. Deze spelletjes hebben vaak mannen als publiek. In spelletjes die voor meisjes bedoeld zijn, zijn vrouwen passief. Vrouwelijke macht komt alleen voor bij aantrekkelijke vrouwen met grote borsten. Downs en Smith (2010) geven na een analyse van de top twintig best verkochte Amerikaanse videogames aan dat vrouwelijke karakter significant werden ondergerepresenteerd ten opzichte van mannelijke karakters. Vrouwen waren daarbij vaak naakt en hadden een onrealistisch lichaam van grote borsten met een heel dun lichaam en droegen seksueel onthullende, ongepaste kleding. Het voorbeeld hiervan is het videogame

karakter Lara Croft (Mikula, 2003). Ondanks dat ze een superheld is, past de voorgaande beschrijving precies bij haar. Daarnaast is ze fysiek sterk, kan vechten en schieten en heeft gymnastische bewegingsmogelijkheden, waarmee ze uiteindelijk naast alle kenmerken van slechte representaties van vrouwen een positieve afbeelding van een vrouw is: sekssymbool, heldin en bovendien rolmodel (Mikula, 2003). Berger (2002) geeft daarbij aan dat vrouwen in videogames objecten zijn die bestuurd en bezeten kunnen worden als ‘iets’ dat gekocht of gewonnen kan worden. Ook nadert seksualiteit in videogames in sommige gevallen het niveau van pornografie. Bezorgdheid om het gebruik van seksuele videogames is dan ook alledaags in Amerika. Er zijn hierdoor ‘speelwijzers’ ontstaan die ouders iets vertellen over wat ze voor hun kinderen kopen. Het beeld van vrouwelijke videogamekarakters zoals zojuist beschreven geeft blijk van een visie van mannelijke seksualiteit (Berger, 2002).

4.7 Algemene trends

Seksualiteit is in alle media aanwezig en stereotypen spelen overall een rol, vooral wat betreft de afbeelding van vrouwen. Ook de afwijking van seksualiteit in de werkelijkheid is in alle genres van media-inhoud terug te vinden. Hierbij blijkt identificatie van jongeren met karakters in de media een belangrijke rol te spelen voor mogelijke invloed op hun seksuele ontwikkeling. Maar er zijn ook verschillen zichtbaar. De mate van explicietheid van seksuele inhoud is in films en op internet het grootst. Internet lijkt daarbij in vergelijking met de andere media een spil te vormen in het dagelijks leven van de jongeren. Het biedt de mogelijkheid zelf inhoud te creëren en is een platform om met vrienden te communiceren over seksuele zekerheden en problemen. Effecten kunnen bestaan met betrekking tot alle genres, maar lijken voor het internet tot nu toe het meest bewezen. Daarnaast is met dit genre het beste terug te zien hoe jongeren zichzelf seksueel neerzetten op bijvoorbeeld Facebook. Televisie is echter het meest gebruikte mediagenre en wordt frequent gebruikt als alternatief voor ouderlijke informatie over seksualiteit. Dit lijkt echter ook met het internet wel het geval. Muziekvideo's zijn via alle genres te vinden en lijken het meeste verbonden te kunnen worden met ideale lichaamsbeelden en gestereotypeerde genderrollen. Tijdschriften zijn er vooral voor meisjes en videogames voor jongens, met bijbehorende stereotypen en potentiële invloed.

Bepaalde mediagenres lijken geschikter voor het gebruik door jongeren dan anderen. Zo biedt internet de mogelijkheid om te participeren en anoniem te blijven en zijn muziekvideo's en films geschikter om met vrienden te kijken, wat een andere invloed te weeg brengt. Uit de vergelijking van genres blijkt dat niet aan alle media evenveel aandacht is besteed wat betreft mogelijke effecten. Verder is over de invloed van de media op de seksuele ontwikkeling van jongeren geen geldige uitspraak te doen. Er is slechts sprake van verbanden.

5. Invloed van ouders en vrienden

Naast media zijn er andere bronnen van belang voor de seksuele ontwikkeling van jongeren, namelijk ouders en vrienden. Hieronder zullen de bestaande onderzoeksresultaten voor deze twee bronnen besproken worden.

5.1 Ouders

Terwijl jongeren volgens Buckingham & Bragg (2004) weinig invloed toeschrijven aan media voor hun seksueel gedrag, maken ouders zich zorgen over het effect van media op de seksuele ontwikkeling van hun kinderen.

Ouders worden regelmatig gerust gesteld. Blootstelling aan seksuele content in de media blijkt er niet voor te zorgen dat jongeren waarden en informatie die ze van hun familie, school, kerk en andere gerespecteerde volwassenen hebben gekregen volledig negeren of ontkennen. Ouderlijke inmenging is dan ook belangrijk voor het gebruik van media door jongeren; het niveau van begrip van de onechte aard van de media en de mogelijkheid van om zich te identificeren met fictionele karakters of media personages (King & Hoffman, 2000). Naast de media zijn de normen die vormgegeven worden door ouders van belang. Ouders zouden het mediagedrag van hun kinderen in de gaten moeten houden om ze te helpen kritisch te zijn ten opzichte van de inhoud, om de media beter te kunnen interpreteren, om feiten en fictie beter te onderscheiden en in alternatieven te denken (King & Hoffman, 2000). Als ouders met hun kinderen meekijken en openlijk met ze over de seksuele media-inhoud praten kunnen ze de negatieve impact van media afzwakken (Donnerstein & Smith, 2001; Oppliger, 2008). Tv biedt volgens ouders en kinderen de beste aanleidingen om seks te bespreken (Buckingham & Bragg, 2004). Onderzoek heeft uitgewezen dat ook het ‘empoweren’ van opvoeders in hun rol als toezichthouder op het kijkgedrag van kinderen het effect van de media kan afzwakken. Kinderen uit gezinnen met weinig ouderlijke invloed lopen meer risico op vroege geslachtsgemeenschap. Inmenging van ouders bleek een significante factor bij potentiële media-invloed. Fisher, et. al. (2009) geven echter aan dat gesprekken tussen ouders en kinderen tot een beter begrip leiden van de negatieve effecten van seksualiteit, maar ook tot meer seksuele activiteit. En ouders die zich constant ‘bemoeien’ met het leven van hun kinderen, zorgen ervoor dat kinderen veel aandacht verwachten en zelf geen gezonde keuzes leren maken. Hierdoor zijn ze bevattelijker voor druk van vrienden en media (Oppliger, 2008). Ouders die het media-gedrag van hun kinderen willen veranderen, moeten jongeren er eerst van zien te overtuigen dat hun zorgen over de media terecht zijn. Jongeren vinden de

bezorgdheid van hun ouders namelijk vooral vervelend als ze zich hier niet in kunnen vinden (Werner-Wilson, Fitzharris & Morrissey, 2004).

Ouders van Australische middelbare scholieren geven aan dat seksualiteit een belangrijke rol inneemt in het leven van hun kinderen (Berne et. al., 2000). Ze willen dat hun kinderen beter geïnformeerd zijn dan zijzelf waren op deze leeftijd. Deze ouders geloven dat het onethisch en nutteloos is om seksuele keuzes op te leggen aan hun kinderen. Daarom willen ouders hun kinderen zo goed mogelijk informeren over seksuele bescherming om ze zelf de juiste keuzes te laten maken. Ouders geven de voorkeur aan seks binnen vaste relaties boven seks zonder relatie en pleiten voor het gebruik van anticonceptie. Deze ouders blijken waardering te hebben voor schoolprogramma's over seksualiteit en veiligheid en menen dat deze het praten over seks thuis vergemakkelijkt. Aandacht moet hierbij niet uitgaan naar het aanprijzen van onthouding tot het huwelijk. Ook moet er over soa's gepraat kunnen worden. Australische ouders hiermee lijken meer op Europese ouders dan op Amerikaanse ouders. (Berne, et. al., 2000).

Mediacampagnes om ouders aan te sporen tot een gesprek over seksualiteit met hun kinderen hebben effect (vooral op moeders). Dat blijkt uit een evaluatie van een dergelijke campagne in Amerika via tv, radio en billboards (DuRant, Wolfson, LaFrance, Balkrishnan, Pharm & Altman, 2006). Verder zijn de effecten van attitudes van ouders en televisie op het seksuele gedrag van jongeren getest. Jongeren die aangaven dat hun ouders seksuele activiteiten afkeurden en weinig TV keken, hadden minder seksueel contact dan jongeren die aangaven openlijk over seksualiteit te communiceren met hun ouders. Als jongeren samen met ouders kijken naar tv kan het seksuele gedrag van jongeren beïnvloed worden door de normen en waarden van de ouders. De attitudes van ouders en tv kunnen risicovol seksueel gedrag van jongeren hierbij dus afzwakken (Bersamin, et. al., 2008). Deze resultaten komen echter voort uit onderzoek naar slechts de informatie die de jongeren zelf geven. Ook blijkt uit andere onderzoeksresultaten dat als ouders hun kinderen geen mediaopvoeding geven, het waarschijnlijker is dat onder deze jongeren een meer geseksualiseerde houding aannemen. Bij de meisjes is het ontbreken van mediaopvoeding eveneens gerelateerd aan een vrijere opvatting over seksueel gedrag en meer gevorderd bezig zijn met seksualiteit (Nikken, 2007).

Doordat ouders over het algemeen steeds meer werken brengen ze minder tijd met hun kinderen door (Oppliger, 2008). Kinderen halen die aandacht in bij vrienden en de media. Ouders en scholen kunnen de negatieve effecten van media relativeren, als ze naast hun werk meer *quality time* met hun kinderen doorbrengen. De relatie tussen ouders en kinderen is echter aan het veranderen. Volgens Oppliger (2008) is de ouder-kind verhouding minder

hiërarchisch dan vroeger. Ouders willen dat hun kind blij en tevreden is en zijn minder geneigd hun kind bij te sturen of te bekritisieren als deze op het gebied van uitgaan en seksualiteit slechte gewoontes ontwikkelt. Ouders zouden zo teveel toegeven aan de wensen van kinderen en hun beste vriend willen zijn. Sommige ouders zijn geen goede rolmodellen voor de jongeren, zijn te toegeeflijk op het gebied van seksualiteit of wijzen de kinderen te weinig op de consequenties van hun seksuele gedrag. Moeders laten sletterige kleding toe omdat ze zelf nooit wat mochten en zichzelf ook zo zouden willen kleden. Ouders willen dat hun kinderen het leven leiden wat zij zelf zouden willen leiden of hadden willen leiden. Volgens Penne (2009) zouden ouders een beschermende en educatieve rol dienen te spelen als het gaat om de invloed van media. Maar vele ouders weten niet hoe ze met de media invloed moeten omgaan (Leusink, 2009).

Hoe ouders omgaan met het kijkgedrag van hun kinderen heeft invloed op de gevolgen van al die seksueel getinte beelden. Jongeren die niet uit een veilige thuisomgeving komen, kunnen minder goed het werkelijkheidsgehalte van de mediabeelden vaststellen en zullen deze gemakkelijker als richtlijn voor hun eigen gedrag aanwenden (Leusink, 2009). Als jongeren in een veilige omgeving opgroeien zullen zij meestal voldoende sociale vaardigheden ontwikkelen en leren nee te zeggen en rekening te houden met gevoelens van anderen en niet alles voor waar aannemen (Leusink, 2009).

In tegenstelling tot Amerika, waar angst en bezorgdheid centraal staat als het over seksuele ontwikkeling van jongeren gaat, wordt in Europa juist respect en waardering getoond voor de seksualiteit van jongeren. Er wordt van jongeren verwacht dat ze zich verantwoordelijk gedragen, waarbij het ontwikkelen van seksualiteit niet wordt beperkt (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002). Jongeren worden kritische vaardigheden en perspectieven bij het interpreteren van seksuele inhoud aangeleerd. Zorgen van volwassenen over de schadelijke effecten van de media op de seksuele ontwikkeling van kinderen zijn er dan ook wel (Bragg & Buckingham, 2009), maar in Europa is het onderwerp minder moreel geladen dan aan de andere kant van de Atlantische oceaan. Hier wordt seksualiteit gezien als iets wat niet voor jongeren bestemd is en wordt het liefst gesproken over onthouding of er niet over gesproken. Wat betreft de onderzoeksresultaten moet dan ook niet vergeten worden dat Amerikaans onderzoek een andere invalshoek heeft dan Nederlands onderzoek en dit de onderzoeksresultaten kan beïnvloeden.

5.1.1 Media health literacy

Er is een concept ontwikkeld en getest om de rol van persoonlijke socio-demografische factoren en bronnen van gezondheidsinformatie aan te tonen bij het promoten van gezond

gedrag, het model van *Media Health Literacy* (Levin-Zamir, Lemish & Gofin, 2011). Het MHL model bestaat uit vier categorieën: identificatie/herkenning, kritische evaluatie van gezondheidsinformatie in de media, waargenomen invloed op jongeren en voorgenomen actie/reactie. MHL bleek significant hoger te zijn onder meisjes, onder jongeren wiens moeder een hogere opleiding had en onder jongeren die aangeven over meer volwassenen/interpersoonlijke bronnen van gezondheidsinformatie te beschikken. Kritische evaluatie scoorde hierbij hoger dan waargenomen invloed. MHL was positief verbonden met gezondheids empowerment en gezond gedrag. De resultaten tonen aan dat als een bepalende factor van gezond gedrag van jongeren, MHL risicogroepen identificeert en zo een basis kan vormen voor gezondheids promotie onder jongeren (Levin-Zamir, Lemish & Gofin, 2011).

5.2 Peers

Ondanks dat ouders of docenten worden aangewezen als de belangrijkste voorlichter over seksualiteit, wijst onderzoek uit dat met name opgroeiende jongens juist weinig tot geen seksuele voorlichting krijgen van deze personen. In plaats hiervan komen jongens naast van de media het meeste over seks te weten van hun vrienden en leeftijdgenoten, hun *peers* (Lagus, et.al., 2011). Er is echter weinig bekend over de inhoud van deze communicatie. Met een steekproef van 286 mannelijke studenten is de hoeveelheid en inhoud van seks gerelateerde communicatie van ouders, peers en media vergeleken. Ouderlijke communicatie richtte zich op onthouding en anticonceptie, terwijl communicatie van peers en media significant positiever (liberaler en minder beperkend) zijn over seks. De inhoud van de boodschappen verschilt, zowel binnen als tussen de bronnen (Epstein & Ward, 2008).

Peers blijken belangrijk bij het opzoeken van seksuele media-inhoud en seksueel gedrag van jongeren. Wat vrienden betreft speelt het praten met vrienden over seks een rol in het voorspellen van seksuele interesse en ervaring (Nikken & Graaf, 2011). Jongeren besteden aandacht aan seks gerelateerde media en geloven dat hun vrienden aandacht besteden aan dezelfde media. In bijna alle groepen wordt met vrienden over seks gesproken voordat men verder gaat op seksueel gebied (Nikken & Graaf, 2011). Wanneer seksuele ervaring en er goed uitzien belangrijk worden gevonden in de vriendengroep en wanneer jongeren druk ervaren van vrienden om het uiterlijk te verbeteren, besteden ze meer (overmatige) aandacht aan het uiterlijk. Jongens die met vrienden over seks praten en die aangeven dat seksuele ervaring, een goed uiterlijk en het kijken naar seksueel getinte beelden belangrijk zijn in de vriendengroep, denken negatiever en meer stereotiep over de rollen van mannen en vrouwen op seksueel gebied (Graaf, et. al., 2009).

Daarbij schatten jongeren in hoeveel invloed de media zullen hebben op hun vrienden. Percepties van media-invloed op de seksuele normen van peers zijn positief gerelateerd aan de eigen seksuele toegeeflijkheid van jongeren (Chia, 2006). Het is heel belangrijk om aan normen van vrienden te voldoen (Oppliger, 2008). De toegeeflijke seksuele attitudes van jongeren voorspellen de mogelijkheid dat jongeren zich inlaten met seksuele activiteiten (Chia, 2006). Bij het gebruikmaken van seksuele media, maakt het uit of vrienden daarbij aanwezig zijn. Met ouders erbij is blootstelling aan seksuele media-inhoud kleiner, maar met vrienden is vooral de realiteit van de media-inhoud belangrijk. Als de seksuele beelden niet als reëel worden beschouwd, is hun invloed kleiner (Oppliger, 2008). Er zijn echter ook onderzoeksresultaten die aantonen dat jongeren meer druk ervaren van de media om met seks te beginnen dan van vrienden (Strasburger, 2008). Vrienden spelen een beperkte rol als het gaat om seksuele educatie. Niet omdat hun advies minder gevraagd wordt, maar omdat het incompleet, misleidend, verdraaid of vol grappen is of vrienden, onder invloed van de media en het bijbehorende verwachtingspatroon, over hun seksuele ervaringen opscheppen (Brown & Cantor, 2000). Vooral onder jongens lijkt het risico op een vertekend beeld van ‘gewoon’ seksueel gedrag gerelateerd aan groepsdruk door leeftijdgenoten. Deze groepsdruk heeft gevolgen voor de houding van jongeren tegenover seksualiteit en erotiek in relaties en op het gebruik van de ‘discutabele media’ (Leusink, 2009).

6. Kenmerken jongeren

De individuele kenmerken van jongeren spelen, zoals eerder besproken in paragraaf 3.3, een belangrijke rol. Hier zal verder in worden gegaan op invloeden die bepaalde individuele kenmerken zoals sekse, culturele/etnische/religieuze achtergrond, homoseksuele geaardheid en lichamelijke beperkingen of ziekte hebben.

6.1 Gender/sekse verschillen

De *gender similarities hypothesis* suggereert dat gender verschillen als het om toegeeflijkheid gaat, minimaal zijn. Waarin de seksen bijvoorbeeld overeenkomen is dat zowel vrouwen als mannen zich toegeeflijker betonen in hun seksuele gedrag naarmate ze meer seksuele media-inhoud consumeren. Die correlatie is bij vrouwen nog sterker dan bij mannen, wat overeenkomt met eerder onderzoek (Armstrong, 2006).

Seksuele attitudes en seksueel gedrag verschillen echter ook per gender. Ook hebben jongens en meisjes andere voorkeuren wat betreft mediagebruik. Meisjes gebruiken een breder scala aan mediagenres dan jongens. Meisjes kijken naar een breder spectrum van televisiegenres, lezen meer tijdschriften en zijn actiever op profielsites op het internet (Nikken, Graaf, 2011). Jongens kiezen vooral voor de filmgenres western, oorlog, comedy en avontuur. Meisjes geven bij film de voorkeur aan comedy, musical, liefde, relatie en romantiek. Dit verschil verschijnt pas rond het twaalfde levensjaar, op de middelbare school. Hiervoor houden beide seksen vooral van cartoon, comedy en western films (Paik, 2001). Dit verschil in mediagebruik, qua breedte en qua frequentie, geeft aan dat meisjes vaker in contact zullen komen met seksuele media-inhoud dan jongens. Wat betreft seksuele media-inhoud kijken meer seksueel actieve en liberaal denkende jongeren liever naar macho-mannen (dat geldt voor de meisjes) en naar vrouwen als ‘vamp’ (jongens en meisjes) (Nikken, 2007).

Ook op basis van Steele's *Media Practice Model* (1999), dat zich focust op alledaagse activiteiten en routines van mediaconsumptie en wat de redenen achter keuzes van jongeren hierbij zijn, geven Nederlandse jongeren te kennen dat sekseverschillen bepalend zijn voor hun contact met seksuele media. Zo bestaat bij meisjes een significant sterk verband tussen leeftijd en contact met seksuele media. Hoe ouder de meisjes zijn, hoe meer gebruik ze maken van seksuele media (Hawk et. al., 2010). De invloed van leeftijd wordt beperkt door motivatie en attitude. Individuele verschillen spelen dan ook een grotere rol dan leeftijd in de selectie van seksuele media door jongeren. Algemene motieven en eerder seksueel gedrag voorspellen gedeeltelijk het contact van jongeren met seksuele media. Pleasure-seeking motieven voor

seksueel gedrag is positief gerelateerd aan mediaconsumptie voor jongens en vooral meisjes (Hawk, et. al., 2010). Meisjes zoeken in ander onderzoek echter seksuele media-inhoud voor hun relatie en jongens voor plezier (Armstrong, 2006).

Seksuele media-inhoud is voor jongens belangrijk, ongeacht het genre of het medium (Peter & Valkenburg, 2008). Jongens gebruiken internet frequenter dan meisjes voor informatie over seks. Achttien procent van de jongens en twaalf procent van de meisjes heeft wel eens een afspraakje gemaakt via internet. Tien procent van de jongens heeft wel eens online seks gehad en een even grote groep heeft wel eens seks gehad met iemand die ze via het internet hebben ontmoet. Datzelfde geldt voor vijf procent van de meisjes. Jongeren die daten via internet hebben in veel gevallen ervaring met gedwongen worden en zelf iemand dwingen tot seksuele handelingen (Leusink, 2009). Nederlandse jongens die meer in contact komen met seks in de media hebben niet meer ervaring met geslachtsgemeenschap, maar hebben wel ervaring met masturbatie en anale seks. Er bestaat ook een grote groep Nederlandse jongens van onder de 25 jaar die nog nooit naar een pornovideo (53%) of een pornowebsite (38%) heeft gekeken (Witpas, 2009). Jongens geven in meer gevallen dan meisjes aan dat zij naar porno kijken. Jongens met meer grensoverschrijdende attitudes zoeken deze inhoud op. Ze zijn ook meer geïnteresseerd in seksualiteit dan meisjes, gaan akkoord met grensoverschrijdende seksualiteit en zijn meer tevreden over hun uiterlijk (Nikken, Graaf, 2011). Verder worden jongens ook door hun vrienden aangespoord om mediaproducten met seks te bekijken.

Het verband tussen het kijken naar seksueel getinte media en seksueel gedrag en seksuele interesse van jongens lijkt wederkerig. Bij laag opgeleide jongens gaat een sterke interesse in seks uitsluitend vooraf aan meer frequent pornogebruik, terwijl seksuele interesse bij jongens in de oudste groep juist uitsluitend volgt op porno kijken. Wanneer onderscheid gemaakt wordt naar leeftijd, zijn de verbanden met seksuele ervaring het sterkst in de jongste groep jongens. Deze jongens zoeken porno, seksuele media-inhoud van muziekgroepen en profielsites op, wanneer ze meer seksuele ervaring hebben. Voor jongens lijkt het er dus sterk op dat zij mediagenres opzoeken die passen bij hun eigen seksuele attitudes en ervaring, terwijl die seksueel getinte media op hun beurt weer een versterkend effect hebben op het seksuele gedrag en attitudes van jongens. Zulke effecten zijn doorgaans het sterkst bij jongens die de media een hoog realiteitsgehalte toeschrijven (Nikken & Graaf, 2011).

Tijdens de adolescentie worden meisjes onder druk gezet om traditionele genderrollen aan te nemen en heteroseksuele volwassenen te worden op een manier die als juist gezien wordt door hun peer groep, familie en bredere cultuur (Hyde & Jaffee, 2000). Er is een

duidelijk patroon zichtbaar dat anticonceptie en aangeven ‘hoe ver te gaan’ werden aangegeven als verantwoordelijkheid en recht van de vrouw (Batchelor, Kitzinger en Burtney, 2004). Hoewel meer dan 90% van de meisjes vindt dat een serieuze relatie gekenmerkt wordt door wederzijdse trouw, vindt ongeveer een kwart van de jongens dat in een serieuze relatie een slippertje moet kunnen (Leusink, 2009). De media weerspiegelen de klassieke rolverdeling, ook wel genderstereotiepe ideeën genoemd, die gangbaar zijn onder jongeren. Voor zover er sprake is van een verband, dan is het dat de genderstereotiepe opvattingen van de meeste jongeren in de media worden weerspiegeld en dus versterkt. Zo denken veel jongeren dat mannen altijd (hetero-)seks willen en vrouwen gewillig zijn. Het valt veel jongeren op dat deze ideeën ook gerepresenteerd worden in de media. Wat verschilt met de werkelijkheid is dat meisjes in de media nooit ‘nee’ zeggen en meisjes dat in de praktijk wel doen. De verantwoordelijkheid om grenzen aan te geven ligt exclusief bij het meisje. Jongens hebben immers geen seksuele grenzen, zo denken de meeste jongeren (Felten, Janssens & Brants, 2009).

Ongelijkheid tussen jongens en meisjes – vooral als het gaat om vrijheden op seksueel gebied – is een belangrijk thema onder jongeren. Zowel jongens als meisjes geven aan dat een jongen die met meerdere meisjes zoent en/of seks heeft ‘stoer’ is en een meisje dat met meerdere jongens zoent en/of seks heeft een ‘hoer’ of ‘slet’. Jongens die veel contacten met meisjes hebben heten ‘players’. Het woord ‘player’ heeft niet de negatieve connotatie die verbonden wordt aan ‘hoer’ of ‘slet’. Jongens en meisjes die vergelijkbaar gedrag vertonen worden daarop dus verschillend beoordeeld. De jongeren gaan er in eerste instantie van uit dat deze verschillen niets met de media te maken, maar herkennen deze opvattingen wel in mediabeelden. Zowel de meisjes in de gespreksgroepen als professionals vinden de ongelijkwaardige verhoudingen tussen mannen en vrouwen het meest problematisch aan sterk seksualiserende beelden. Voor jongens is ongelijkwaardigheid een minder belangrijk issue (Graaf, et. al., 2009).

Media hebben grote invloed op de seksualisering van meisjes. Seksualisatie heeft een negatieve invloed op de cognitie van meisjes (schaamte en angst over hun lichaam, wat ook kan leiden tot eetstoornissen en depressie), fysieke en mentale gezondheid en gezonde seksuele ontwikkeling. Zo kunnen meisjes ongezonde seksuele zelfbeelden ontwikkelen waardoor ze eerder risicovol seksueel gedrag veroorzaken om mannen te behagen. Meisjes worden niet geëmancipeerd maar worden seksueel geëxploiteerd door de media (Oppliger, 2008). Meisjes vergelijken zich namelijk met de geseksualiseerde personen in de media.

Van meisjes van deze generatie wordt verwacht dat ze zich laten gebruiken op seksueel gebied. Meedoen aan seksualiteit wordt voorgesteld als goed en normaal. Het kan zo zijn dat meisjes hieraan zo gewend zijn geraakt dat ze liever hun lichaam gebruiken dan het stigma te riskeren dat ze de behoeften van mannen niet weten te bevredigen. Meisjes zijn ervan overtuigd dat jongens willen dat meisjes voldoen aan het ideaalbeeld uit de media. Als je deze norm afwijst hoor je er niet meer bij. Media dragen bij aan de druk om te conformeren aan deze norm (Oppliger, 2008). De media bieden niet de veiligheid om af te kunnen wijken van deze groepsnorm. De seksuele dubbele standaard werd in de media onderzocht. Negatieve consequenties kwamen voor in scènes waarin vrouwelijke karakters seksuele activiteiten begonnen en niet in scènes waarin mannelijke karakters seksuele activiteiten begonnen (Aubrey, 2004).

Verschillende onderzoeken hebben daarbij significante verbanden aangetoond tussen vroege puberteit en vroege eerste seksuele ervaringen. Vroeg volgroeide meisjes gaven aan meer interesse te hebben voor seksuele inhoud in films, televisie, tijdschriften en muziek dan later volgroeide meisjes onafhankelijk van leeftijd of etniciteit. Vroeg volgroeide meisjes interpreteerden deze media-inhoud als toestemming om seksuele gemeenschap te hebben.

Bij meisjes met een hoger opleidingsniveau lijken de media nauwelijks een rol te spelen. Geen enkel mediagenre voorspelt de ervaring van hoog opgeleide meisjes met seksualiteit, hun interesse in seks of hun acceptatie van grensoverschrijdend seksueel gedrag (Nikken & Graaf, 2011). Het kijken naar muziekzenders lijkt bij jonge en laag opgeleide meisjes vooraf te gaan aan een meer positieve kijk op controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks, vervroegde seksuele ontwikkeling of risicovolle seksuele attitudes. Dit verband valt weg wanneer deze meisjes meer kritische mediaopvoeding meekrijgen van bijvoorbeeld hun ouders. Meisjes rapporteren meisjes in onderzoek van Nikken en Graaf (2011) in dit opzicht wel dat hun ouders commentaar geven op de media, maar ook met hen over seks praten. Het kijken naar muziekzenders heeft bij meisjes alleen invloed op seksuele ervaring wanneer mediabeelden heel realistisch worden gevonden (Nikken & Graaf, 2011).

Meisjes willen meer seksuele content op televisie en jongens kiezen voor ongecontroleerde pornografische seksuele content in muziektteksten en seksuele films (Aubrey, 2004). Het seksuele gedrag, de gezondheid en de gevoelens en perceptie van jongeren kon in onderzoek van Tolman, et. al. (2007) niet zozeer gekoppeld worden aan het kijken naar seksuele inhoud op tv, maar konden wel worden gekoppeld aan de heteroseksuele rol die werd aangehangen, vooral bij meisjes. Meisjes die vrouwen als seksueel object zagen en mannen als ontwijkers van verbintenissen waren verder minder in controle in seksuele

relaties, maar hadden meer seksuele ervaring. Meisjes die vrouwen zagen als seksuele poortwachters, waren minder seksueel ervaren en gaven te kennen meer controle te hebben. Jongens die naar mannen keken als actieve personages die assertief voor hun seksualiteit opkwamen waren minder seksueel ervaren (Tolman, et. al., 2007).

Het gebruik van profielsites en tijdschriften die een sterk geïdealiseerd beeld van uiterlijk presenteren lijkt voor meisjes risico's met zich mee te brengen. Vooral laagopgeleide meisjes die deze mediagenres frequent gebruiken, zijn daarna minder tevreden over hun uiterlijk. Bij hoogopgeleide meisjes van 15 tot 17 jaar leidt het bezoeken van profielsites er wel toe dat ze zich meer gaan bezig houden met hoe ze eruit zien. Mogelijk is dit een gevolg van het feit dat profielsites onder andere tot doel hebben om jezelf (zo voordelig mogelijk) aan vrienden, kennissen en potentiële nieuwe vrienden te presenteren (Nikken & Graaf, 2011). Het bekijken van televisieprogramma's over schoonheid en uiterlijk heeft nauwelijks invloed op de denkbeelden van meisjes over hun eigen uiterlijk. Opmerkelijk is dat wanneer laag opgeleide meisjes naar muziekgenders kijken, zij een positievere kijk op hun eigen uiterlijk ontwikkelen (Nikken & Graaf, 2011). Mogelijk komt dit doordat videoclippen een ander, over het algemeen meer sexy en negatief ondergeschikt beeld van vrouwen geven dan bijvoorbeeld glossy's. Dat beeld is 'haalbaarder' dan een ideaal schoonheidsmodel dat naast sexy vaak ook zelfstandig en waardig is. Mogelijk worden de vrouwbeelden in videoclippen ook niet als realistisch en nastrevenswaardig beoordeeld, omdat deze vrouwen zich in hun ogen te sexy en of te onderdanig gedragen.

Kenmerkend voor de hierboven genoemde verschillen tussen de seksen is het bestaan van een dubbele standaard op het gebied van seksualiteit. Dat betekent dat deze verschillen pas kleiner zullen worden als een maatschappij seksueel liberaler wordt. Pas dan ontstaan er bij jongeren gelijke mogelijkheden voor seksuele expressie. De verwachting bestaat dat naarmate sekseverschillen kleiner worden, dit zal leiden tot een afname van verschillen in macht en seksuele stoornissen die samenhangen met angst en geweld en een verhoging van seksueel zelfvertrouwen (Peterson & Hyde, 2010).

Wat betreft interveniërende factoren wat betreft media-invloed op jongeren is, zoals hiervoor besproken, de rol van ouders en vrienden niet weg te denken. Onder jongens van 15 jaar en ouder en onder hoog opgeleide jongens hangt het praten met vrienden over seks samen met een positievere kijk op controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks. Voor meisjes speelt mediaopvoeding duidelijk een beschermende rol: meisjes denken negatiever over controversiële seks (zoals ruilseks, cyberseks of seks zonder liefde) en beginnen later aan seks wanneer hun ouders anderhalf jaar eerder aan mediaopvoeding deden. Kennelijk heeft

het kritisch commentaar van de ouders op seksueel getinte media-inhouden een gunstig effect op de houding van meisjes over die beelden (Nikken & Graaf, 2011). Mogelijk gaan ouders echter vaak pas aandacht aan mediaopvoeding besteden als ze merken dat hun kind grensoverschrijdend gedrag vertoont (Graaf, et. al., 2009). De richting van het verband is onduidelijk, maar het later beginnen aan seks door jongeren kan worden verbonden aan het feit dat ouders meer kennis hebben van het doen en laten van hun kinderen. (Graaf, et. al., 2009). Daarnaast spelen individuele verschillen een belangrijke rol om de invloed van seksuele media-inhoud op de seksuele ontwikkeling van jongeren te bepalen.

6.2 Culturele/etnische/religieuze minderheden

Tussen verschillende etnische groepen bestaan opvallend veel overeenkomsten in hun voorkeuren voor televisieprogramma's, tijdschriften en websites. Hiernaar is ook Nederlands onderzoek uitgevoerd. Verschillen zitten dus niet in het type medium dat de verschillende etnische groepen consumeren, maar wel in de frequentie waarmee ze dit doen (Graaf, et. al., 2009). Meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst hebben minder vaak een TV op de eigen kamer, kijken minder naar muziekzenders als TMF en MTV en sensatieprogramma's (zoals 'Jensen' en 'Spuiten en Slikken'), lezen minder vaak een glossy en bezoeken minder vaak een profielsite (zoals Hyves, MSN of YouTube). Zij komen om die reden minder vaak in contact met verschillende seksuele media-uitingen dan andere meiden. Mediagebruik is daarentegen relatief hoog onder jongens en meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Zij kijken voornamelijk naar TMF en MTV en bezoeken profielsites. Surinaamse en Antilliaanse jongens kijken ook relatief frequent naar porno (Graaf, et. al., 2009).

Etnische afkomst speelt een rol bij het seksueel gedrag en de seksuele denkbeelden van jongeren (Leusink, 2009). Onder de 18 zijn Surinaamse jongens beduidend seksueel actiever dan Nederlandse jongens, terwijl eenmaal ouder dan 18 jaar er geen verschillen meer bestaan. Bij de meisjes onder de 18 hebben de Antilliaanse meisjes meer ervaring met seksuele gemeenschap. De meisjes met een islamitische achtergrond hebben tot hun 25^e minder ervaring met gemeenschap dan meisjes uit andere etnische groepen, terwijl de Nederlandse meisjes na hun 18de de Antilliaanse meisjes hebben ingehaald. Antilliaanse en Surinaamse meisjes hebben vaker een soa en ongeplande zwangerschap dan Nederlandse meisjes. Marokkaanse en Turkse meisjes hebben een redelijk hoog kennisniveau over seksualiteit, maar de traditionele opvattingen over maagdelijkheid hebben tot gevolg dat ze weinig ervaring hebben. Marokkaanse en Turkse jongens hebben meer sekspartners, betalen voor seks, dwingen meer tot seks, hebben geringere kennis over seks, minder vaardigheden

om met seksuele partners om te gaan en hun homoacceptatie is gering (Leusink, 2009). Media-invloed speelt mogelijk een rol bij het tot stand komen van deze verschillen.

Vershillen in opvattingen over sekserollen zijn groter in culturen waar familie-eer een grote rol speelt, zoals de Afghaanse, Turkse, Marokkaanse en Surinaams-hindoestaanse cultuur (Graaf, et. al., 2009). De meisjes uit deze culturen ervaren een structurele seksuele ongelijkheid in hun dagelijks leven. Hiervan leggen ze de oorzaak niet bij de media, maar bij hun eigen familie. Meisjes moeten kuis zijn. Voor jongens vormt (hetero)seksuele ervaring juist een belangrijk onderdeel van het mannelijke eergevoel. De rol van de media lijkt tweeledig te zijn als het gaat om deze dubbele moraal. Aan de ene kant bevestigen de media de genderstereotiepe beeldvorming, omdat ook hier doorgaans de mannen het initiatief nemen en vrouwen versieren. De druk om veel meisjes te versieren is voor jongens in sommige groepen behoorlijk hoog. Voor meisjes geldt daarentegen dat vrouwen in de media seksueel gedrag vertonen dat juist in de familie, vriendenkring of maatschappij wordt afgekeurd. Dit levert voor meisjes een (intern) dilemma op: aan de ene kant moeten ze seksueel lijken (volgens medianormen), aan de andere kant mogen ze dat niet zijn (volgens culturele normen). Voor de meisjes van Marokkaanse en Turkse afkomst geldt dit extra sterk (Graaf, et. al., 2009). Meisjes van vooral Turkse en Marokkaanse afkomst geven aan dat hun familie een belangrijke rol speelt bij het veroorzaken en in stand houden van seksuele ongelijkheid tussen jongens en meisjes (Nikken, 2007). In de tweede kwantitatieve studie geven Marokkaanse en Turkse jongens in meer gevallen dan andere jongens aan dat seksuele ervaring belangrijk wordt gevonden in de vriendengroep (Graaf, et. al., 2009).

Turkse en Marokkaanse jongeren vormen ook mogelijk een risicogroep als het gaat om sekseongelijkheid en grensoverschrijdend gedrag. Marokkaanse en Turkse ouders doen wel relatief veel aan mediaopvoeding, maar waarschijnlijk niet op een manier die positief uitwerkt. Deze ouders kiezen namelijk vooral voor verbieden, veroordelen en wegzappen van seksuele media-inhoud, terwijl over seksualiteit weinig wordt gesproken (Graaf, et. al., 2009).

Uit Nederlands onderzoek naar achtergrondkenmerken van jongeren blijkt dat het geloof en een Turkse of Marokkaanse identiteit beschermende factoren zijn bij opvattingen over wat gewoon seksueel gedrag is voor jongens en meisjes (Nikken, 2007). De kans op meer en gevorderd seksueel gedrag is bij Nederlandse jongeren en vooral Surinaamse meisjes beduidend groter dan bij Turkse of Marokkaanse jongeren. Bij meisjes, en dan vooral de Surinaamse, zijn de risico's op negatieve sekservaringen ook groter. (Nikken, 2007).

Inter-persoonlijke bronnen, professionele bronnen en de media zijn belangrijk voor het verkrijgen van informatie over seksualiteit. Verschillende etniciteiten hechten verschillend

belang aan een bepaalde bron. De *Media system dependency theory* wordt door Hetsroni (2008) gebruikt om de bruikbaarheid van informatie over seksualiteit in de ogen van jongeren, Israëliische joden en Arabieren, te onderzoeken (Hetsroni, 2008). Arabische jongeren waarderen de meeste informatiebronnen als bruikbaarder dan joodse jongeren. Arabische moslims en Arabische christenen vinden peers, televisie, internet, kranten en tijdschriften nuttigere bronnen dan Joden. Arabische moslima's, Arabischchristelijke vrouwen en Joodse vrouwen zien hun ouders als een nuttige informatiebron en vinden elektronische media minder belangrijk. Toch lijkt er geen sprake van een consistente gender-etniciteit interactie. In vergelijking met eenzelfde onderzoek in Amerika blijkt dat de rangschikking van de bronnen op het gebied van nuttigheid verschilt tussen culturen (Hetsroni, 2007). Er bestaat geen duidelijke relatie tussen de seksuele ervaring van de jongeren en hun perceptie van de bruikbaarheid van de informatie over seks. Deze resultaten zijn ook in andere onderzoeken gerepliceerd en ondersteunen de *Media system dependency theory* niet volledig (Hetsroni, 2008).

Een ander verschil is te vinden tussen autochtone en allochtone jongeren. Autochtone jongens die meer steun ervaren van hun ouders en die aangeven dat de ouders op de hoogte zijn van waar ze zijn en met wie, hebben een positiever lichaamsbeeld, minder emotionele problemen en meer eigenwaarde (Graaf, et. al., 2009). De resultaten van het vragenlijstonderzoek laten zien dat er binnen de groep autochtone jongeren uit relatief goede gezinnen maar weinig sterke verbanden bestaan tussen het gebruik van geseksualiseerde media enerzijds en seksuele ervaring, seksueel (grensoverschrijdende) attitudes, zelfobjectivering of psychosociaal welzijn anderzijds. Niet elk type medium vormt dus eenzelfde risico. Dat hangt ondermeer af van de gezinssituatie. Vooral de autochtone meisjes benadrukken het effect van mooie modellen in de media op hun eigen lichaamsbeeld. Meisjes van Surinaamse afkomst vergelijken zich meer met donkere, 'ronde' vrouwen in de media, waardoor ze zich niet identificeren met de dunne modellen in de media. Hierdoor hebben ze een positiever lichaamsbeeld (Graaf, et. al., 2009).

Blootstelling aan seksuele inhoud in muziek, films, televisie en tijdschriften versnelt de seksuele activiteiten van blanke jongeren en vergroot hun risico op het hebben van een vroege seksuele gemeenschap. Maar ook ouders en vrienden spelen een belangrijke rol wat betreft de invloed op de seksuele ontwikkeling van de jongeren. Niet alleen blanke jongeren blijken nog sterker door de perceptie van hun ouders en de verwachtingen van hun vrienden over seksueel gedrag beïnvloed te worden dan door wat ze zien en horen in de media (Brown, et. al., 2006).

Daarnaast blijkt religie nog verschil te maken. Wanneer jongeren gelovig zijn opgevoed, hebben ze minder interesse in en ervaring met seks en met grensoverschrijdende vormen van seks. Wel vrijen christelijke jongeren over het algemeen onveiliger en is hun homoacceptatie gering (Leusink, 2009).

6.3 Homoseksualiteit

Homoseksuele jongeren van buiten de stad gebruiken digitale media om hun identiteit te vormen. Dit helpt ze bij hun *coming out*. Meer dan in een stedelijke omgeving, waar deze minderheidsgroep zichtbaarder is, bestaat in landelijke gebieden een complexe onderhandeling over zichtbaarheid en familiebanden die hier spelen. Media helpen deze jongeren aan informatie, contacten en herkenning. Tegelijkertijd is de mate waarin jongeren van buiten de stad deze inhoud gebruiken afhankelijk met de mogelijkheid van elke individu publiekelijk hiervoor uit te komen. Dit type onderzoek naar media effecten vraagt dan ook om inzicht in de specifieke leefsituatie van de jongeren om de invloed van de media te bepalen (Gray, 2009). Zo blijkt uit onderzoek van Hyde & Jaffee (2000) naar de communicatie van meisjes met peers, ouders, massamedia en scholen, aan de hand van de *cognitive social learning theory*, dat veel bronnen een antihomoseksuele houding met bijbehorende vooroordelen hebben. Dit zorgt ervoor dat homoseksualiteit onzichtbaar blijft, traditionele genderrollen in stand worden gehouden en heteroseksualiteit wordt verondersteld.

6.4 Jongeren met een ziekte of lichamelijke beperking

Aan de invloed van seksuele media-inhoud op gehandicapten is weinig aandacht besteed. Bij jongeren met een beperking gaat het vaak over de afwijkendheid en ongepastheid van seksualiteit, misbruik en slachtoffering, asexualiteit, gender en oriëntatie tot vrouwen en reproductiviteit terwijl het ook over genot zou moeten gaan (Tepper, 2000). Een positieve invalshoek zou de levenskwaliteit van gehandicapten kunnen verbeteren en ze meer zelfvertrouwen geven. Negatieve boodschappen wakkeren negatieve gevoelens aan over hun seksuele mogelijkheden. Jongeren met een lichte verstandelijke beperking nemen veel beelden erg letterlijk. Negatieve, denigrerende opvattingen over meiden zijn dan ook al snel een risicofactor voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag (Graaf, et. al., 2009). Volgens Gogin en Newell (2003) is het wel dat nieuwe media jongeren met een beperking de kans geven om te communiceren zonder iets over hun beperking kenbaar te hoeven maken. Hierdoor voelen jongeren met een beperking zich onafhankelijker en veiliger. Toch is er voor deze jongeren op het internet niet genoeg op hun leefsituatie aangepaste informatie aanwezig, terwijl dit juist de ideale omgeving voor hen is om deze informatie tot zich te nemen.

7. HIV/AIDS en soa's

Technologische ontwikkelingen van media bieden steeds meer mogelijkheden om HIV educatie-, preventie- en behandelingsprogramma's te produceren. Internet is een belangrijk medium voor de educatie over HIV en preventie, vooral voor mannen die seks hebben met mannen en aangeven online op zoek te zijn naar gezondheidsinformatie en sociale en seksuele netwerken. Verschillende websites faciliteren zorg door verschillende typen service aan te bieden, zoals het weergeven van de locaties waar op HIV getest kan worden en koppelingen met behandelwebsites. Het aanbieden van online medische informatie over HIV behandelingen via SMS, tablets en andere tools wordt ontwikkeld. HIV preventie en zorgprogramma's die gebruik maken van digitale media hebben de mogelijkheid om kostenefficiënt in de complexe informatiebehoefte te voorzien van diverse en niet bereikte populaties die leven met of hoog risico hebben op HIV (Chiasson, Hirshfield & Rietmeijer, 2010).

De langetermijneffecten van voorlichtingsprogramma's zijn onderzocht om seksueel risicovol gedrag te reduceren onder Afro-Amerikaanse jongeren tussen de 14 en 17 jaar. Het media-programma liet positief op soa's geteste jongeren media-voorlichtingsboodschappen zien. Analyses wezen uit dat de programma's media-effecten veroorzaken voor de respondenten die positief versus negatief werden getest op soa's, het aantal sekspartners dat ze hebben en het voorkomen van onveilige seks. Jongeren die positief werden getest verminderden hun aantal sekspartners en onveilige seks in de eerste zes maanden van het programma. Zonder de aanwezigheid van het mediaprogramma vielen de jongeren na zes maanden terug op hun oude hoge niveaus van seksuele risico's. Jongeren die positief werden getest en het mediaprogramma kregen, lieten een stabielere reductie van onbeschermd seks zien. Een cultureel gevoelig mediaprogramma heeft de potentie om een stabielere reductie te bereiken en kan helpen om de effecten van soa-screening te optimaliseren (Sznitman, et. al., 2011).

8. Aanbevolen oplossingen

Aangezien er veel bezorgdheid bestaat over de invloed van de media is het niet meer dan logisch dat er ook aandacht is uitgegaan naar oplossingen wat betreft de seksualisatie van kinderen. Er bestaan twee kampen als het gaat om het voorkomen van ongewenste seksualisatie van jongeren: het ene kamp wil censuur zodat kinderen niet in aanraking komen met seks in de media en de andere groep vindt dat kinderen recht hebben op seksuele media-inhoud, omdat dit tegemoet komt aan hun emotionele behoeften en zorgen (Buckingham & Bragg, 2004).

De resultaten van onderzoeken geven geen aanleiding om jongeren te verbieden bepaalde media te gebruiken (Nikken & Graaf, 2011; Oppliger, 2008). Ook overheidsregelingen over media-inhoud is een onwenselijke benadering (Brown & Keller, 2000). Seks in de media tegengaan wordt alom afgeraden (Moore & Rosenthal, 2006). Censuur maakt namelijk juist aantrekkelijker. Onderzoekers raden het daarbij ten zeerste af om slechts onthouding aan te bevelen in seksuele voorlichting, aangezien bewezen is dat dit ineffectief werkt en de media juist een belangrijke bron van informatie vormen.

Het verdient eerder aanbeveling om de mediabeelden die jongeren zelf selecteren te gebruiken als aanleiding voor een discussie over de grensoverschrijdende en genderstereotiepe aard van bepaalde mediabeelden. In deze dialogen dient de realiteit van mediabeelden een belangrijke plaats in te nemen (Nikken & Graaf, 2011). Aangeraden wordt om programma's te maken met positievere seksuele inhoud om hiermee niet-risicovol gedrag (anticonceptie) te promoten en te laten zien dat risicovol gedrag consequenties heeft. Media zouden volgens veel onderzoekers moeten zorgen voor effectieve educatieprogramma's om de ongevoeligheid die nu bestaat omtrent seksuele risico's te doorbreken (Zillmann, 2000). Hierbij kan het eerder besproken 'edutainment' een belangrijke plaats innemen. De combinatie van educatie en entertainment kan ervoor zorgen dat het publiek geïnformeerd raakt en kan zelfs attitudes en gedrag beïnvloeden (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2001). Dramaproducties waarin expliciet wordt stilgestaan bij veilig vrijen kunnen de bewustwording van adolescenten over ongewenst zwanger worden en de gedachteswisseling met ouders daarover vergroten. Door gezond gedrag te tonen biedt opvoeding aan de hand van entertainment een effectieve manier om risicovol gedrag te reduceren (Nikken, 2006).

In de Verenigde Staten is door onderzoekers met de media samengewerkt om subtiele gezondheidsboodschappen in bestaande entertainmentprogramma's te integreren. Een onderzoek waarbij studenten deelnamen aan een van de drie programma's (opvoeding aan de

hand van entertainment, alleen opvoeding of alleen entertainment), liet zien dat effecten van opvoeding aan de hand van entertainment sterk verschillen op het gebied van eerdere ervaring met seksuele gemeenschap. Vrouwen en mannen die nog geen seksuele omgang hadden gehad waren op deze manier het gemakkelijkst te beïnvloeden door de media-inhoud. Het hangt af van hoe leuk jongeren het programma vinden, maar de combinatie van opvoeding en entertainment biedt mogelijkheden om jongeren zonder seksuele ervaring positief voor te lichten (Moyer-Gusé & Nabi, 2011).

Geseksualiseerde beelden in de media moeten verder vervangen worden door positieve beelden van zelfverzekerdheid en uniciteit (Oppliger, 2008). Als de media jongeren leren over intimiteit van seksualiteit en oplossingen in beeld brengen voor seksuele problemen, kan dat leiden tot het slechten van barrières voor seksuele intimiteit (Armstrong, 2009). Een waarderingssysteem van programma's zodat duidelijk is wat men kan verwachten, biedt mogelijk ook oplossingen voor mogelijk negatieve invloeden van media-inhoud (Donnerstein & Smith, 2001).

Ook het opleiden van jongeren tot mediakritische burgers als het gaat om de sociale en persoonlijke consequenties van seksualiteit is belangrijk voor gezonde seksuele opvoeding van jongeren (Oppliger, 2008; Moore & Rosenthal, 2006). Deze invalshoek richt zich hiermee niet op het beheersen van extrinsieke factoren, maar op het ontwikkelen van mediageletterdheid onder jongeren waarmee deze kunnen herkennen hoe mediaboodschappen zijn opgebouwd en welk commerciële oogpunt erachter zit (Buckingham & Bragg, 2004). Het is belangrijk om jongeren hun eigen keuzes en interpretaties te laten maken wat betreft de inhoud van de media. Alleen feiten brengen zal jongeren niet bewust overtuigen. Jongeren houden liever een debat over deze feiten. Jongeren zijn dan ook sceptisch over voorlichtingsmateriaal, maar dit betekent niet dat het onbewust geen effect op hen heeft (Bragg & Buckingham, 2009).

Entertainment-educatie en media geletterdheid zijn twee strategieën om jongeren te leren om op een verantwoorde manier gebruik te maken van seksuele media (Brown, 2000). Ouders kunnen jongeren verder slechts in geringe mate helpen bij hun seksuele ontwikkeling (Buckingham, Bragg, 2004). Seksuele media-inhoud is zo overvloedig aanwezig, dat zelfs het opleggen van beperkingen aan mediagebruik en het bieden van thuislessen onvoldoende tegenwicht bieden om jongeren te beschermen (Oppliger, 2008). Deskundige hulp blijkt belangrijk om jonge mensen objectieve criteria aan te leren om media-inhoud te interpreteren ten opzichte van de werkelijkheid (Bruin, 1999).

9. Onderzoeksmethoden

Onderzoeksmethoden vormen in het geval van dit literatuuronderzoek een belangrijk onderwerp, aangezien deze de geldigheid van de conclusies bepalen. Peter & Valkenburg (2009) stellen dat wetenschappers soms causale verbanden signaleren tussen media en de seksuele ontwikkeling van jongeren, die op grond van de gevolgde methode niet getrokken kunnen worden (Peter & Valkenburg, 2009). Zo worden jongeren bijvoorbeeld gevraagd het belang van door onderzoekers geselecteerde factoren aan te geven op hun seksualiteit, zoals ouders, vrienden en media. Op zichzelf beschouwd levert dat belangrijke informatie op over de inschatting van jongeren van het effect van verschillende factoren op hun seksuele ontwikkeling of hun seksuele denkbeelden, maar onderzoekers gaan niet zelden een stap verder en concluderen op basis van dergelijke onderzoeken iets over de daadwerkelijke *invloed* van de media op de seksuele ontwikkeling van jongeren.

In tabel 1 worden de verschillende methoden van de onderzoeken die in dit literatuuronderzoek besproken zijn weergegeven, evenals de frequentie hiervan. Dit is onderzocht door bij elk onderzoek, indien dit aangegeven is, de onderzoeksmethode te noteren. Indien er meerdere methoden in een onderzoek werden gebruikt zijn alle twee de methoden genoteerd. De geanalyseerde boeken en tijdschriftartikelen zijn te vinden in de literatuurlijst. Hoe deze verkregen zijn is terug te vinden in de inleiding van dit literatuuronderzoek.

Tabel 1: *De gehanteerde methoden en absolute frequentie (N) hiervan in de in dit onderzoek besproken literatuur van 2000 tot 2011.*

methode	N
Vragenlijst	21
Interviews	16
Inhoudsanalyse	16
Focusgroep	7
Literatuurstudie	6
Panel	5
Experimenteel/correlationeel	2
Observaties	1

Zoals tabel 1 duidelijk maakt vormen vragenlijsten de meest gebruikte onderzoeksmethode. Hiermee worden jongeren of ouders gevraagd of ze door de media beïnvloed worden. Dit is

ook het geval bij interviews. Op basis van deze onderzoeksmethoden kunnen helaas geen generaliseerbare antwoorden worden gegeven over media-invloed, of media-effect. Een gevonden correlatie tussen twee variabelen is niet hetzelfde als een oorzakelijk verband van de ene variabele op de andere. Een vergelijkbare kritiek geldt voor de methode van focusgroepen.

Ook inhoudsanalyse is een veelvuldig gebruikte onderzoeksmethode. Bij inhoudsanalyse is bijvoorbeeld het type seksuele gedrag, het type gesprek over seks, de mate van explicietheid, de leeftijd en relatie van de karakters geanalyseerd gedurende een half jaar op verschillende zenders (Kunkel, et. al., 1999). Contentanalyse zegt niets over wat jongeren leren van de media, maar slechts over wat de media laten zien (Strasburger, Wilson & Jordan, 2009). Dit kan wel een basis vormen voor onderzoek naar effecten van media.

Ook zijn er een aantal literatuurstudies uitgevoerd die orde op zaken stellen wat betreft de behaalde resultaten. Deze onderzoeken bieden houvast wat betreft de koers die toekomstig onderzoek idealiter op dit gebied moet inslaan. Deze literatuurstudies bieden resultaten die vergelijkbaar zijn met dit onderzoek. Het lijkt echter of met deze resultaten uiteindelijk maar weinig gedaan wordt in de onderzoekspraktijk. De suggestie om meer experimentele studies te verrichten wordt niet opgepikt en ondanks het feit dat veel onderzoekers geen causaal verband hebben kunnen vinden tussen media en seksuele ontwikkeling, blijven onderzoekers druk bezig met het zoeken naar resultaten die aantonen dat media negatieve invloed hebben op de ontwikkeling van jongeren.

Experimentele studies, correlatie-onderzoek, en observatie-onderzoek is zeldzaam. Effecten van media op seksualiteit zijn zeer wel mogelijk en denkbaar, maar echt bewijs moet uit longitudinaal experimenteel onderzoek komen. Bij correlatie onderzoeken moet in het achterhoofd gehouden worden dat conclusies niet generaliseerbaar zijn en de richting van correlatie niet geïmpliceerd mag worden. Causale verbanden kunnen pas worden aangetoond met experimenteel onderzoek. Ook in experimenten is het overigens lastig om generaliseerbare conclusies te trekken over het werkelijke effect van de media op jongeren. Longitudinale onderzoeken ontbreken vaak en duren, als ze worden uitgevoerd, niet langer dan zes maanden, met als reden om proefpersonen te behouden. Onderzoekers zijn bang dat als het onderzoek langer duurt, veel proefpersonen gedurende het onderzoek afhaken en er niet genoeg respondenten overblijven om gegronde uitspraken op te kunnen baseren.

Ook kwalitatief onderzoek naar de factoren die van belang zijn voor seksueel gedrag en seksuele ontwikkeling is belangrijk. Daarbij gebruiken onderzoekers en jongeren verschillende betekenissen van seksueel gedrag (Penne, 2009). De definitie van seksueel

gedrag en seksuele media-inhoud moet aangescherpt worden. De onderzochte onderzoeken stuiten op gebrek aan overeenstemming over de definitie van seksuele media-inhoud. Niet alle onderzoeken nemen zoenen en strelen bijvoorbeeld mee als seksuele media-inhoud, sommige onderzoeken richten zich alleen op pornografische beelden.

Verder verschilt de grootte van de steekproeven sterk per onderzoek. Interviews werden gehouden met 384 tot 1760 deelnemers en de panels bestonden uit 430 tot 2340 deelnemers. De reikwijdte van het aantal deelnemers is dan ook groot. Ook worden lang niet altijd alle media in beschouwing genomen (Brown & Cantor, 2000). Vooral aan nieuwe media wordt nog weinig aandacht besteed. Onderzoek naar seksuele media-inhoud in vooral nieuwe media, vereist doelbewuste aandacht voor toestemming, vertrouwelijkheid en beveiliging van de verkregen informatie (Bull, et. al., 2011).

Daarbij zorgt een bepaalde invalshoek voor een bepaald paradigma en hiermee voor bepaalde resultaten. Als onderzoek uitgaat van de negatieve invloed van de media en bezorgdheid over de seksuele ontwikkeling van jongeren, kan worden gesteld dat in een bepaalde mate op zoek wordt gegaan naar een bevestiging van deze stellingname. Het onderzoek wordt om dit beginsel heen opgezet. Als de verwachte resultaten niet verkregen worden, wordt gesteld dat meer onderzoek nodig is en grotere steekproeven waarmee de verwachte resultaten hoogstwaarschijnlijk wel geconcludeerd zullen kunnen worden. De vraag is dan ook of wetenschap een antwoord op de vraag kan formuleren zonder hierbij moraal te betrekken. Vaak zijn onderzoeken gefinancierd door organisaties die zich inzetten voor gezondheid en welzijn waarbij op voorhand wordt uit gegaan van seks als schadelijk of als ongezond bij of voor een bepaalde leeftijd (Buckingham & Bragg, 2004). Onderzoek naar het effect van seksuele media-inhoud op jongeren bleef soms onuitgevoerd als gevolg van een ethische kwestie: mag je voor onderzoek seksueel expliciet materiaal laten zien dat mogelijk schadelijk is?

Jongeren zijn zich daarbij vaak bewust van sociaal gewenste antwoorden als het gaat om de invloed van media op seksualiteit. Opvallende methoden om jongeren echt aan het praten te krijgen over hun ervaring met media en wat zij hieruit leren voor hun seksuele ontwikkeling zijn dagboeken en plakboeken (Bragg & Buckingham, 2009). Zo worden privégedachten gemakkelijker verwoord en achterhaald. Plakboeken werkten beter bij meisjes dan bij jongens. Meisjes besteden aan dag- en plakboeken meer aandacht aan en schrijven langere verhalen. Jongens delen hun persoonlijke verhalen over hun gebreken liever niet met onderzoekers. Op deze manier denken ze te vrouwelijk over te komen en aangetast te worden in hun mannelijkheid.

10. Conclusie

De invloed van media op de seksuele ontwikkeling van jongeren is een populair onderwerp. Deze literatuurstudie getuigt daarvan. Opvallend is dat de rechtvaardiging voor een groot aantal onderzoeken juist is dat media en seksuele ontwikkeling een weinig onderzocht thema vormt. Een verklaring is dat in ieder geval het Amerikaanse onderzoek sterk moreel geladen is. Het is uitzonderlijk als er in introducties niet wordt gewezen op een groter wordend risico, een toenemend slecht verschijnsel, of een naderend gevaar. Een algemene conclusie van dit literatuuronderzoek is dan ook dat het meeste onderzoek naar media en seksuele ontwikkeling zich laat rangschikken onder een beperkt aantal noemers:

- Plezier - gevaar
- Gezond – ongezond
- Veilig – onveilig
- Normaal – abnormaal/afwijkend
- Virtueel - reëel
- Intimiteit - seksualiteit

Deze vijf thema's of dimensies illustreren het morele karakter van veel onderzoek. Onderzoeksaanleiding vormt in de meeste gevallen een zekere bezorgdheid over de slechte invloed van media. Media kunnen een gevaar opleveren voor jongeren, omdat ze de nare gevolgen van seksueel plezier onbesproken en ongerepresenteerd laat. Media kunnen bij jongeren leiden tot ongezonde seksuele verlangens en praktijken. Media kunnen jongeren aanzetten tot het bedrijven van onveilige seks, omdat veilige seks zelden onderdeel uitmaakt van de verhaallijn, tenzij het gaat over seksuele voorlichting. Het vrijwel afwezig zijn van bijvoorbeeld voorbehoedsmiddelen in populaire mediaboodschappen in films, soaps of massalectuur, normaliseert onveilige seks. Media worden ook verantwoordelijk gehouden voor het slechte zelfbeeld van veel meisjes en jonge vrouwen, omdat ze vrijwel uitsluitend onhaalbare ideaalbeelden van het vrouwelijk lichaam produceren en die als 'normaal' in plaats van als afwijkend verbeelden. Media bevestigen bovendien in veel gevallen traditionele, stereotiepe man- en vrouwbeelden, waarbij aan mannen de actieve veroverende rol wordt toegeschreven en aan vrouwen de passieve afwachtende rol, terwijl ander (minder voorkomend) onderzoek heeft aangetoond dat er op het gebied van seksuele verlangens niet zo'n groot verschil bestaat tussen de seksen. Media poneren bovendien de heteroseksuele relatie, hoe kortstondig ook, als voorwaarde voor normaal seksueel verkeer. En tenslotte bestaat er in media veel minder vanzelfsprekende aandacht voor intimiteit dan voor

seksualiteit. Dat geeft jongeren het idee dat seksualiteit iets is dat kortstondig is en vooral buiten een intieme, langdurige, relatie plaatsvindt. Samenvattend stellen een grote groep onderzoekers dat media bijdragen aan een eenzijdige, verkeerde of ongezonde ontwikkeling van de seksuele identiteit van jongeren, aan antisociaal gedrag en aan maatschappelijke en gezondheidsproblemen.

Media vormen een belangrijke informatiebron voor jongeren. Dat betekent niet dat mediaboodschappen door alle jongeren op dezelfde manier worden geïnterpreteerd of ervaren en evenmin dat de impliciete of expliciete media-‘adviezen’ over seksualiteit ook door iedereen en op dezelfde manier worden opgevolgd. Er bestaat dan ook geen eenduidig verband tussen bepaalde media-inhoud en het seksuele gedrag of de seksuele opvattingen van jongeren. Intervenierende variabelen zijn ondermeer het gezinsverband waar de jongere opgroeit. Als dat veiligheid en geborgenheid biedt en een plek is waar met ouders vrijuit over seksualiteit kan worden gesproken, dan boeten media aan gezag in. Ook maken jongeren onderscheid tussen verschillende genres. Niet alle genres worden even serieus genomen als het gaat om kennis en inzicht over seksualiteit. Hoewel aan televisieprogramma’s die een realistisch beeld van seksualiteit laten zien, geldigheid wordt toegeschreven, zijn laten minder mediagenres met minder realistische beelden, zoals videoclipps en second life, minder duidelijke effecten zien op jongeren. De mate van waargenomen realiteit is op vergelijkbare wijze belangrijk voor effecten van de verschillende mediaplatforms tijdschriften, internet en films.

Leeftijd is een volgende intervenierende variabele. Over het algemeen geldt dat hoe ouder de jongeren hoe beter ze mediarealiteit van werkelijkheid kunnen onderscheiden en kritisch naar de media kijken. Hiermee nemen effecten hoogstwaarschijnlijk af. Daarbij geldt dat hoe ouder de jongeren zijn hoe meer seksuele ervaringen ze hebben. Deze ervaringen kunnen zorgen voor frequentere blootstelling aan seksuele media-inhoud. Ook culturele verschillen tussen jongeren spelen een rol bij het al dan niet opvolgen van de (impliciete) mediaboodschappen.

De cultuur van jongeren en de hiermee samenhangende familienormen zijn van invloed op de manier waarop jongeren tegenover seksualiteit staan. Als deze normen afwijken van die van de media, worden jongeren onderwerp van een dubbele moraal, waarvan Turkse en Marokkaanse meisjes de meeste problemen ondervinden. Hun familie oppert onthouding en onderdanigheid terwijl de media gewilligheid en seksualiteit promoten. Onderzoek naar Marokkaanse, Turkse en Surinaams jongeren laat zien dat zij wat betreft seksueel gedrag in verband met leeftijd afwijken van Nederlandse jongeren. Ook de frequentie waarmee ze zich

blootstellen aan media is anders verdeeld en kennis over seksualiteit is voor allochtone jongeren lager en seksuele ervaring juist hoger, behalve voor Marokkaanse en Turkse meisjes.

Druk vanuit de vrienden en kennissenkring (peer pressure) is een factor die verschil maakt. Jongeren die gevoelig zijn voor peer pressure zijn minder gevoelig voor media-inhoud. Wel kunnen zij media-inhoud kiezen waarvan ze denken dat hun vrienden ze ook gebruiken. Normen van vrienden zijn vooral voor jongens belangrijk. Vrienden zijn naast de media een informatiebron voor jongeren over seksualiteit die niet onderschat moet worden. Het is belangrijk om aan de norm van vrienden te voldoen wat betreft uiterlijk en seksualiteit. De informatie die jongeren van hun vrienden krijgen is echter niet geheel betrouwbaar.

Religie (Islam, christendom) speelt ook een belangrijke rol als tegenwicht tegen relatief uniforme mediaboodschappen. Wanneer jongeren gelovig zijn opgevoed, hebben ze minder interesse in en ervaring met seks en met grensoverschrijdende vormen van seks. Religie zorgt voor conservatievere opvattingen over wat gewoon seksueel gedrag is voor jongens en meisjes.

Opleiding is verder van belang voor het effect van seksuele media-inhoud. Hoe hoger jongeren zijn opgeleid, hoe minder effect de media op hen hebben. Laag opgeleide meisjes zijn hierbij het meest vatbaar. Als deze meisjes ook nog eens jong zijn, wordt het effect alleen maar versterkt. De effecten worden afgezwakt wanneer deze meisjes meer kritische mediaopvoeding meekrijgen van bijvoorbeeld hun ouders.

En tot slotte, het belangrijkste verschil als het gaat om seksuele opvattingen en gedrag; sekse. Meisjes maken daarbij graag gebruik van media-inhoud waarin seksualiteit veelvoorkomend is, zoals televisiedrama. Seksuele media-inhoud is voor jongens belangrijk, ongeacht het genre of het medium. Het maakt daarbij veel uit voor het overnemen of verwerpen van bepaalde mediaboodschappen of het om jongens of meisjes gaat. Jongens zijn vatbaarder voor vriendendruk en meisjes voor stereotypische afbeeldingen in de media en culturele normen die binnen hun gezin gelden. Meisjes ervaren dan ook het meeste problemen naar aanleiding van seksuele media-inhoud. Ze moeten voldoen aan een ideale lichaamsbeeld in de media, wat onmogelijk is. Ook moeten ze passen in het algemene mediabeeld van vrouwen als gewillig. Van deze norm afwijken wordt als moeilijk ervaren. Hierdoor kunnen ze geïsoleerd en depressief raken. Ook botst deze medianorm met gezinsnormen, die meisjes voorschrijven oplettend of zelfs preuts te zijn. Dit leidt tot heftige dilemma's voor meisjes, welke normen moeten zij nu aanhangen?

Gemeenschappelijke noemer in vrijwel alle onderzoeken naar media en seksuele ontwikkeling is dat jongeren mediaboodschappen als vergelijkingsmateriaal inzetten.

Jongeren vergelijken hun eigen ervaringen en opvattingen met de ervaringen en opvattingen die in de verschillende media aan bod komen en trekken dan conclusies over wat normaal en afwijkend is als het gaat om uiterlijk, sekse-identiteit en seksualiteit, wat in dat opzicht gewenst en ongewenst gedrag is, wat passend en gepast is bij welke leeftijdsfase, sekse en cultuur en welke opvattingen daarbij horen. Hoe die vergelijking uitvalt en wat dat betekent voor het zelfbeeld en lichaamsbeeld van jongeren is weer afhankelijk van de eerder genoemde interveniërende variabelen.

Onderzoekers geven mogelijke oplossingen aan om de, weliswaar niet eenduidige, maar wel negatieve effecten van de media enigszins tegen te kunnen gaan. Een combinatie van een positieve benadering, entertainment en educatie lijkt een belangrijke factor te vormen in het kritisch opvoeden van jongeren.

Opvallend is dat onderzoekers verschillende en uiteenlopende definities hanteren als het gaat om seksuele mediaboodschappen of media-inhoud. Wat is seksueel expliciete media-inhoud? Wat is risicovol gedrag? Wat is pornografisch en wat is gezonde seksualiteit? Seksualiteit wordt door onderzoekers vooral aangewezen als iets slechts en ongezonds, in ieder geval in potentie. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat het meeste onderzoek op het gebied van media en seksuele ontwikkeling in Amerika plaatsvindt, een land met een sterke, zij het dubbele moraal. Het is dan ook niet gezegd dat resultaten uit Amerikaans onderzoek zich onmiddellijk laten vertalen naar de Nederlandse situatie.

Tot nu toe is er nog weinig onderzoek gedaan naar de invloed van sociale media als Facebook en Twitter op de seksuele ontwikkeling van jongeren. Daarnaast gaat weinig onderzoek uit naar de religie van jongeren en jongeren met een lichamelijke of geestelijke beperking. Ook aan de ontwikkeling van homoseksuele jongeren in relatie tot media zou meer aandacht moeten worden besteed. Vaak blijft het bij deze onderzoeken bij een beschrijving van hun aanwezigheid als groep in de media, maar is over de invloed van seksuele media-inhoud op hun seksuele ontwikkeling veel minder bekend. In combinatie met de methodologische hiaten kunnen dan ook enkele punten van aanbeveling worden genoemd in het volgende hoofdstuk.

11. Aanbevelingen toekomstig onderzoek

Toekomstig onderzoek op het gebied van de invloed van seksuele mediaboodschappen op de seksuele ontwikkeling van jongeren blijft zonder twijfel belangrijk. Onze kennis over de invloed van media op de seksuele ontwikkeling van jongeren is nu vooral gebaseerd op beschrijvend Amerikaans onderzoek. Om beter inzicht te krijgen in de factoren die de invloed van media versterken of verzwakken, moet bovendien het volledige mediaspectrum dat jongeren gebruiken worden meegenomen. Met name de impact van nieuwe media en sociale media zoals Facebook en Twitter zou onderzocht moeten worden, zowel in positieve zin als qua negatieve effecten. Ook zou aandacht moeten worden besteed aan versterkende of verzwakkende persoonlijke kenmerken of omgevingsfactoren zoals invloed van leeftijdsgenoten, familieomstandigheden, culturele en religieuze normen en waarden en de verschillende morele standaarden voor jongens en meisjes.

Het zou interessant zijn te onderzoeken of herhaalde blootstelling door de tijd heen meer invloed heeft, dan incidentele blootstelling. Hiervoor is longitudinaal onderzoek onmisbaar. Weinig onderzoeken hebben de daadwerkelijke (vertraagde) effecten van massamedia op de seksuele attitudes en het seksuele gedrag van jongeren onderzocht. Hoe interpreteren jongeren deze mediaboodschappen en hoe bedden jongeren deze informatie in in hun leven? Lange-termijn causale verbanden die alleen aan media kunnen worden toegeschreven, zijn niet eerder aangetoond. Onderzoek naar de invloed van seksueel expliciete media zou correlatieel en experimenteel uitgevoerd moeten worden met verschillende afhankelijke factoren zoals seksuele prikkeling, fantasie, attitudes en gedrag.

Inhoudsanalyse is een goede methode om de inhoud van media te analyseren, maar er zou meer aandacht moeten worden besteed aan de subtiliteit en complexiteit van mediaboodschappen. Een multi-gefacetteerde analyse van diverse en soms schijnbaar conflicterende berichten in media en hoe deze worden ontvangen, begrepen en worden opgenomen door jongeren zal tot nieuwe inzichten kunnen leiden. Er is weinig inzicht in de beleving van het proces van seksualisering door jongeren. De heersende bezorgdheid daarover weerspiegelt zich in de visie van ouders. Etnografisch onderzoek is nodig om te achterhalen wat ouders én jongeren als seksueel gedrag zien (Thompson, 2010). Toekomstig onderzoek zou ook moeten onderzoeken van welke invloeden jongeren zich onbewust zijn, of welke invloeden ze niet rapporteren omdat ze dit sociaal ongewenst achten. Dat betekent dat

onderzoekers dienen te worden aangemoedigd buiten de gebaande paden van het survey onderzoek te treden.

Op dit moment leveren de onderzoeken beperkt generaliseerbare resultaten op. Naast de niet eenduidige impact van interveniërende variabelen (persoonsgebonden kenmerken en situatiegebonden kenmerken) is in de meeste gevallen weliswaar sprake van correlerende verbanden, maar niet van een causale relaties tussen seksuele boodschappen en de seksuele ontwikkeling van jongeren. Om verschillen te kunnen vaststellen tussen groepen jongeren, zou veel meer aandacht moeten uitgaan naar jongeren met een niet westerse achtergrond en naar homoseksuele jongeren en naar religieuze jongeren. Het verdient de voorkeur om in onderzoek verschillende etnische groepen afzonderlijk te beschrijven, en zelfs daarbinnen nog onderscheid te maken naar sekse, leeftijd en seksuele voorkeur. Ook onderzoek naar de manier waarop homoseksuele jongeren de geseksualiseerde media beleven, en hun behoefte op dit gebied, is dringend nodig. Verder verdienen de effecten van seksuele mediaboodschappen op jongeren met een verstandelijke beperking veel meer aandacht. Hoe beïnvloed hun verstandelijke beperking hun gebruik, ervaring en beleving van seksuele mediaboodschappen? Ook de behoefte en de beleving van seksuele mediaboodschappen door jongeren met een fysieke beperking (bijvoorbeeld dove jongeren) zou veel meer in beeld gebracht moeten worden.

Daarnaast zou het vernieuwend zijn om aandacht te besteden aan de positieve uitwerking van media op de seksuele ontwikkeling van diverse jongeren. Aangezien vaak wordt uitgegaan van de negatieve werking van de gevaarlijke media, wordt dit punt te vaak achterwege gelaten. Als jongeren niet op voorhand worden beschouwd als passieve receptoren van seksuele mediaboodschappen, zal dat kunnen leiden tot nieuwe onderzoeksresultaten. Onderdeel van deze vernieuwende aanpak zou zijn om rekening te houden met de stijl en vormgeving van media-inhoud. Zo maken videoclipps soms gebruik van retorische stijlfiguren als humor, parodie en ironie. Dergelijke stijlfiguren kunnen de receptie van bijvoorbeeld een seksistische mediaboodschap over (vrijwel) naakte vrouwen in combinatie met het overvloedig gebruik van ‘bling bling’ in een hip hop clip veranderen, tenzij de ironische ondertoon of de parodie door jongeren niet worden herkend.

Ook nieuwe methoden zoals interpretatieve repertoire analyse (Costera Meijer & Vossen, 2007) kunnen worden aangewend om de vaak paradoxale inhoud van seksuele mediaboodschappen en seksuele overtuigingen van jongeren op het spoor te komen. Met dergelijke onderzoeksmethoden kan worden gezocht naar achterliggende vanzelfsprekendheden en patronen waardoor sociaal gewenste antwoorden en dieperliggende

mediaboodschappen blootgelegd kunnen worden. Deze methodes stellen wellicht vraagtekens bij de huidige resultaten van inhoudsanalyses en interviews. Belangrijke aanbeveling voor toekomstig onderzoek vormt een interdisciplinaire benadering, het gebruik van verschillende methodes van onderzoek (*triangulation*), het betrekken van verschillen in media genres en mediaplatforms in de onderzoeksopzet en het meenemen van variaties in gender, etniciteit, persoonlijke achtergrond, seksuele voorkeur en seksuele ontwikkeling (Brown, Steele, & Walsh-Childers, 2002). Andere factoren die de impact van media-inhoud kunnen beïnvloeden hebben betrekking op de verbeelding en de vertelvorm van de inhoud zelf. Zo kan het gebruik van humor en andere retorische stijlfiguren, de aanwezigheid van beloning, straf, het zichtbaar maken van positieve of negatieve consequenties van seksueel gedrag en/of seksuele opvattingen en de mate van explicietheid en realisme in de seksuele afbeeldingen invloed hebben op de effecten ervan op jongeren. Tenslotte blijft de vraag belangrijk welke potentiële tussenliggende factoren bepalen waarom sommige jongeren sterk en andere minder vatbaar zijn voor mediaboodschappen.

12. Literatuurlijst

- Armstrong, L. L. (2006). Barriers to intimate sexuality: concerns and meaning-based therapy approaches. *The humanistic psychologist, 34*(3), 281-298.
- Aubrey, J.S. (2004). Sex and punishment: an examination of sexual consequences and the sexual double standard in teen programming. *Sex roles, 50*(7/8), 505-514.
- Batchelor, S.A., Kitzinger, J., & Burtney, E. (2004). Representing young people's sexuality in the 'youth' media. *Health education research, 19*(6), 669-676.
- Baumgartner, S.E., Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2010). Unwanted online sexual solicitation and risky sexual online behavior across the lifespan. *Journal of Applied Developmental Psychology, 31*, 439-447.
- Beentjes, H., Konig, R., & Krzeszewski, D. (2008). Muziekvideo's en seksuele opvattingen: een enquête onder jongeren. *Tijdschrift voor communicatiewetenschap, 36*(4), 234-252.
- Berger, A.A. (2002). *Video Games: A Popular Culture Phenomenon*. Transaction Publishers.
- Berne, L.A., Patton, W., Milton, J., Hunt, L.Y.A., Wright, S., Peppard, J., & Dodd, J. (2000). A qualitative assessment of Australian parents' perceptions of sexuality education and communication. *Journal of sex education and therapy, 25*(2/3), 161-168.
- Bersamin, M., Todd, M., Fisher, D.A., Hill, D.L., Grube, J.W., & Walker, S. (2008). Parenting practices and adolescent sexual behavior: a longitudinal study. *Journal of marriage and family, 70*, 97-112.
- Braun-Courville, D.K., & Rojas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health, 45*, 156-162.
- Bragg, S., & Buckingham, D. (2009). Too Much Too Young?: Young People, Sexual Media and Learning. In: Attwood, F. (Ed.). *Mainstreaming sex: the sexualization of western culture*. Londen, New York: I.B. Tauris, pp. 129-146.
- Brookey, R.A., & Cannon, K.L. (2009). Sex lives in second life. *Critical Studies in Media communication, 26*(2), 145-164.
- Brown, J.D. (2000). Adolescents' sexual media diets. *Journal of adolescent health, 27*, 35-40.
- Brown, J.D., & Cantor, J. (2000). An agenda for research on youth and the media. *Journal of Adolescent Health, 27*, 2-7.
- Brown, J.D., & Keller, S.N. (2000). Can the mass media be healthy sex educators? *Family Planning Perspectives, 32*(5), 255-256.

- Brown, J.D., Steele, J.R., & Walsh-Childers, K. (Eds.) (2002). *Sexual teens, sexual media: investigating media's influence on adolescent sexuality*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brown, J.D., Halpern, D.T., & L'Engle, K.L. (2005). Mass media as a sexual super peer for early maturing girls. *Journal of Adolescent Health, 36*, 420-427.
- Brown, J.D., L'Engle, K.L., Pardun, C.J., Guo, G., Kenneavy, K., & Jackson, C. (2006). Sexy media matter: exposure to sexual content in music, movies, television, and magazines predicts black and white adolescents' sexual behavior. *Pediatrics, 117*, 1018-1027.
- Bruin, J. de. (1999). *De spanning van seksualiteit: plezier en gevaar in jongerenbladen*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Buckingham, D. & Bragg, S. (2004). *Young people, sex and the media. The facts of life?* Palgrave MacMillan.
- Bull, S.S., Breslin, L.T., Wright, E.E., Black, S.R., Levine, D., & Santelli, J.S. (2011). Case study: an ethics case study of HIV prevention research on Facebook: the just/us study. *Journal of Pediatric Psychology, 1-11*.
- Chia, S.C. (2006). How peers mediate media influence on adolescents' sexual attitudes and sexual behavior. *Journal of Communication, 56*, 585-606.
- Chiasson, M.A., Hirshfield, S., & Rietmeijer, C. (2010). HIV prevention and care in the digital age. *Journal of acquired immune deficiency syndromes, 55(2)*, 94-97.
- Costera Meijer, I., & Vossen, M. van (2005). Voorbeeldige televisie? Moderne en postmoderne relatievertogen in hedendaags populair drama. *Sociologie, 1(2)*, 202-222.
- Davidson, A.E., & Wallack, L. (2004). A content analysis of sexually transmitted diseases in the print news media. *Journal of health communication, 9*, 111-117.
- Donnerstein, E., & Smith, S. (2001). Sex in the Media. In: Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.) *Handbook of children and the media*. London, New Delhi: Sage Publications, pp. 289-307.
- Downs, E. & Smith, S.L. (2010). Keeping Abreast of Hypersexuality: A Video Game Character Content Analysis. *Sex Roles, 62*, 721-733.
- DuRant, R.H., Wolfson, M., LaFrance, B., Balkrishnan, R., Pharm, M.S., & Altman, D. (2006). An evaluation of a mass media campaign to encourage parents of adolescents to talk to their children about sex. *Journal of adolescent health, 38*.
- Engle, K.L. L', Brown, J.D., & Kennaevy, K. (2004). The mass media are an important context for adolescents' sexual behavior. *Journal of adolescent health, 38*, 186-192.

- Epstein, M., & Ward, L.M. (2008). "Always use protection": communication boys receive about sex from parents, peers, and the media. *Journal of youth adolescence*, 37, 113-126.
- Escobar-Chaves, S.L., Tortolero, S.R., Markham, C.M., Low, B.J., Eitel, P., & Thickett, P. (2005). Impact of the media on adolescent sexual attitudes and behaviors. *Pediatrics*, 116(1), 303-326.
- Felten, H., Janssens, K., & Brants, L. (2009). Seksualisering: "Je denkt dat het normaal is...". Onderzoek naar de beleving van jongeren. Movisie.
- Fisher, D.A., Hill, D.L., Grube, J.W., Bersamin, M.M., Walker, S., & Gruber, E.L. (2009). Televised sexual content and parental mediation: influences on adolescent sexuality. *Media psychology*, 12, 121-147.
- Fischer, P., Kastenmüller, A., Greitemeyer, T., Vogrincic, C., & Sauer, A. (2011). The effects of risk-glorifying media exposure on risk-positive cognitions, emotions, and behaviors: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*.
- Gilbert, R.L., Gonzalez, M.A., & Murphy, N.A. (2011). Sexuality in the 3D internet and its relationship to real-life sexuality. *Psychology & Sexuality*, 2(2), 107-122.
- Gogin, G., & Newell, C. (2003). *Digital Disability: The Social Construction of Disability in New Media*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Graaf, H. de, Berlo, W. van, Felten, H., Janssens, K., Brants, L., Nikken, P., Wilde, E. de, Egten, C. van, & Hoog, S. de (2009). Onderzoek naar seksualisering. Rutgers Nisso Groep, MOVISIE, Nederlands Jeugdinstituut, E-Quality.
- Graaf, H. de, Egten, C. van, Hoog, S. de, & Berlo, W. van (2009). Seksualisering: aandacht voor etniciteit. Een onderzoek naar verbanden met opvattingen en gedrag van jongeren. Rutgers Nisso Groep/E-Quality.
- Graaf, H. de, Nikken, P., Felten, H., Janssens, K., & Berlo, W. van (2008). Seksualisering: reden tot zorg? Een verkennend onderzoek onder jongeren. Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/MOVISIE.
- Gray, M.L. (2009). Negotiating identities/queering desires: coming out online and the remediation of the coming-out story. *Journal of computer-mediated communication*, 14, 1162-1189.
- Greenberg, B.S., & Rampoldi-Hnilo, L. (2001). Child and Parent Responses to the Age-Based and Content-Based Television Ratings. In: Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.) *Handbook of children and the media*. London, New Delhi: Sage Publications, pp. 621-634.

- Hawk, S.T., Vanwesenbeeck, I., Graaf, H. de, & Bakker, F. (2010). Adolescents' contact with sexuality in mainstream media: a selection-based perspective. *Journal of sex research*, 43(4), 352-363.
- Hetsroni, A. (2007). Three decades of sexual content on prime-time network programming: a longitudinal meta-analytic review. *Journal of communication*, 57, 318-348.
- Hetsroni, A. (2007). Adolescents' Perceived Usefulness of Information on Sexuality: A cross-cultural comparison of interpersonal sources, professional sources and the mass media. *Atlantic journal of communication*, 15(2), 134-152.
- Hetsroni, A. (2008). Dependency and adolescents' perceived usefulness of information on sexuality: a cross-cultural comparison of interpersonal sources, professional sources and the mass media. *Communication reports*, 21(1), 14-32.
- Huntemann, N, & Morgan, M. (2001). Mass Media and Identity Development. In: Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.) *Handbook of children and the media*. London, New Delhi: Sage Publications, pp. 309-322.
- Huston, A.C., Wartella, E., & Donnerstein, E. (1998). *Measuring the effects of sexual content in the media: A report to the Kaiser Family Foundation*. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation.
- Hyde, J.S., & Jaffee, S.R. (2000). Becoming a heterosexual adult: the experiences of young women. *Journal of social issues*, 56(2), 283-296.
- Joshi, S.P., Peter, J., & Valkenburg, P.M. (2011). Scripts of Sexual Desire and Danger in US and Dutch Teen Girl Magazines: A Cross-National Content Analysis. *Sex roles*, 64, 463-474.
- Keller, S.N., & Brown, J.D. (2002). Media intervention to promote responsible sexual behavior. *Journal of sex research*, 39(1), 67-72.
- King, K.C., & Hoffman, J.R. (2000). Culture and medicine: myths and medicine. *Western journal of medicine*, 172, 208-214.
- Kundanis, R.M. (2003). *Children, teens, families, and mass media: the millennial generation*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kunkel, D., Cope, K.M., Maynard Farinola, W.J., Biely, E., Rollin, E., & Donnerstein, E. (1999). *Sex on TV*. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation. In Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.). (2001). *Handbook of children and the media*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

- Lagus, K.A., Bernat, D.H., Bearinger, L.H., Resnick, M.D., & Eisenberg, M.E. (2011). Parental perspectives on sources of sex information for young people. *Journal of adolescent health*.
- Leusink, P. (2009). McSex en warme seks. In: Penne, I. (Ed.). *Warme seks en hete chocolade: over porno en intimiteit*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant, pp. 9-20.
- Levin-Zamir, D., Lemish, D., & Gofin, R. (2011). Media health literacy (MHL): development and measurement of the concept among adolescents. *Health education research*, 26(1), 323-335.
- Malamuth, N.M., & Impett, E.A. (2001). Research on Sex in the Media. In: Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.) *Handbook of children and the media*. London, New Delhi: Sage Publications, pp. 269-287.
- Martino, S.C., Collins, R.L., Elliott, M.N., Kanouse, D.E., & Berry, S.H. (2009). It's better on tv: does television set teenagers up for regret following sexual initiation? *Perspectives on sexual and reproductive health*, 41(2), 92-100.
- Mikula, M. (2003). Gender and Videogames: the political valency of Lara Croft. *Journal of Media & Cultural Studies*, 17(1), 79-87.
- Moore, S., & Rosenthal, D. (2006). *Sexuality in adolescence: current trends*. London, New York: Routledge.
- Moyer-Gusé, E., & Nabi, R.L. (2011). Comparing the effects of entertainment and educational television programming on risky sexual behavior. *Health communication*, 1-11.
- Nikken, P. (2006). *Seks in de media en kinderen*. Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn Jeugd.
- Nikken, P. (2007). *Jongeren, media en seksualiteit. Hoe media-interesses en -gebruik samenhangen met fantasieën, opvattingen en gedrag*. Nederlands jeugd instituut.
- Nikken, P. (2009). Seksualisering en de jeugd van tegenwoordig. De media als zondebok? *Tijdschrift voor seksuologie*, 33, 84-96.
- Nikken, P., & Graaf, H. de (2011). *Seks in de media: wat doen jongeren ermee? Een onderzoek met twee metingen*. Nederlands Jeugdinstituut / Rutgers WPF.
- Nikunen, K. (2007). Cosmo Girls Talk: Blurring Boundaries of Porn and Sex. In: Paasonen, S., Nikunen, K., & Saarenmaa, L. (Eds.) *Pornification: sex and sexuality in media culture*. Oxford, New York: Berg.
- Oppliger, P.A. (2008). *Girls gone skank: the sexualization of girls in American culture*. McFarland Publishers: North Carolina.

- Paik, H. (2001). The History of Children's Use of Electronic Media. In: Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.) *Handbook of children and the media*. London, New Delhi: Sage Publications, pp. 7-27.
- Pardun, C.J., L'Engle, K.L., & Brown, J.D. (2005). Linking exposure to outcomes: early adolescents' consumption of sexual content in six media. *Mass communication & society*, 8(2), 75-91.
- Penne, I. (2009). Vrouwen, porno en labo-onderzoek. In Penne, I. (Ed.). *Warme seks en hete chocolade: over porno en intimiteit*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant, pp. 21-34.
- Penne, I. (2009). Recept voor goede seks in een langdurige relatie: intimiteit. In Penne, I. (Ed.). *Warme seks en hete chocolade: over porno en intimiteit*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant, pp. 137-150.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2008). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material, sexual uncertainty, and attitudes toward uncommitted sexual exploration: Is there a link? *Communication Research*, 35, 569-601.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual satisfaction: a longitudinal study. *Human communication research*, 35, 171-194.
- Peter, J., & Valkenburg, P.M. (2010). Processes underlying the effects of adolescents' use of sexually explicit internet material: the role of perceived realism. *Communication research*, 37(3), 375-399.
- Peter, J., & Valkenburg, P.M. (in press). The Use of Sexually Explicit Internet Material and Its Antecedents: A Longitudinal Comparison of Adolescents and Adults.
- Peterson, J., & Hyde, J.S. (2010). Gender differences in sexuality. In: J.C. Chrisler, D.R. McCreary (Eds.), *Handbook of Gender Research in Psychology* (pp. 471-491). New York: Springer.
- Railton, D., & Watson, P. (2007). Sexed Authorship and Pornographic Address in Music Video. In: Paasonen, S., Nikunen, K., & Saarenmaa, L. (Eds.) *Pornification: sex and sexuality in media culture*. Oxford, New York: Berg.
- Steele, J.R. (1999). Teenage sexuality and media practice: factoring in the influences of family, friends, and school. *Journal of Sex Research*, 36(4), 331-341.
- Stern, S.E., & Handel, A.D. (2001). Sexuality and mass media: the historical context of psychology's reaction to sexuality on the internet. *Journal of sex research*, 38(4), 283-291.

- Strasburger, V.C., Wilson, B.J., & Jordan, A.B. (2009). *Children, adolescents and the media*. London: Sage Publications.
- Sznitman, S., Stanton, B.F., Vanable, P.A., Carey, M.P., Valois, R.F., Brown, L.K., DiClemente, R., Hennessy, M., Salazar, L.F., & Romer, D. (2011). Long term effects of community-based STI screening and mass media HIV prevention messages on sexual risk behaviors of African American adolescents. *Aids and behavior*. Geraadpleegd op 8 augustus, van <http://www.springerlink.com/content/v6039705843wv350/fulltext.html>.
- Subrahmanyama, K., Greenfield, P.M., & Tynes, B. (2004). Constructing sexuality and identity in an online teen chat room. *Applied Developmental Psychology*, 25, 651–666.
- Tepper, M.S. (2000). Sexuality and disability: the missing discourse of pleasure. *Sexuality and disability*, 18(4), 283-290.
- Thompson, K. (2010). Because looks can be deceiving: media alarm and the sexualisation of childhood – do we know what we mean? *Journal of gender studies*, 19(4), 395-400.
- Tolman, D.L., Kim, J.L., Schooler, D., & Sorsoli, C.L. (2007). Rethinking the associations between television viewing and adolescent sexuality development: bringing gender into focus. *Journal of adolescent health*, 40, 9-16.
- Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2010). Online communication among adolescents: an integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of adolescent health*, 48, 121-127.
- Ward, L.M. (2003). Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: a review of empirical research. *Developmental Review*, 23, 347-388.
- Ward, L.M., Day, K.M, & Epstein, M. (2006). Uncommonly good: exploring how mass media may be a positive influence on young women’s sexual health and development. *New directions for child and adolescent development*, 112, 57-70.
- Ward, L.M., Friedman, K. (2006). Using tv as a guide: associations between television viewing and adolescents’ sexual attitudes and behavior. *Journal of research on adolescence*, 16(1), 133-156.
- Werner-Wilson, R.J., Fitzharris, J.L., & Morrissey, K.M. (2004). Adolescent and parent perceptions of media influence on adolescent sexuality. *Adolescence*, 39(154), 303-313.
- Wilcox, S.A. (2003). Cultural context and the conventions of science journalism: drama and contradiction in media coverage of biological ideas about sexuality. *Critical studies in media communication*, 20(3), 225-247.
- Witpas, A. (2009). Porno in tijden van eenzaamheid. In Penne, I. (Ed.). *Warme seks en hete chocolade: over porno en intimiteit*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant, pp. 81-94.

- Wingood, G.M., DiClemente, R.J., Harrington, K., Davies, S., Hook, E.W., & Oh, M.K. (2001). Exposure to x-rated movies and adolescents' sexual and contraceptive-related attitudes and behaviors. *Pediatrics, 107*, 1116-1119.
- Zillmann, D. (2000). Influence of unrestrained access to erotica on adolescents' and young adults dispositions toward sexuality. *Journal of adolescent health, 27*(1), 41-44.